

2. TÜRKİYE YEŞİL DİYALOG TOPLANTISI'NDAN KONUŞMALAR

13 MART 2004

	Ekolojide Gündem Paneli
Kıbrıs, Ortadoğu ve Uluslararası İlişkiler	
	GDO Deklarasyonu: Yaşam Patentlenemez

2. TÜRKİYE YEŞİL DİYALOG TOPLANTISI'NDAN KONUŞMALAR

13 MART 2004

Ekolojide Gündem Paneli
Kıbrıs, Ortadoğu ve Uluslararası İlişkiler
GDO Deklarasyonu: Yaşam Patentlenemez

Yeşiller

2. TÜRKİYE YEŞİL DİYALOG TOPLANTISI'NDAN KONUŞMALAR

Fotokopi Kitapçık - 5

Derleyen: Ümit Şahin

Birinci Kopya: İstanbul, 2004

YEŞİLLER

SUNUŞ

13 Mart 2004 tarihinde İstanbul'da yapılan 2. Türkiye Yeşil Diyalog toplantısında başlıca üç bölüm yer almaktaydı. Birinci bölümde yaklaşmakta olan yerel seçimlerle ilgili konuşmalar yapıldı ve yerel seçimlerde bağımsız ya da sol birlikten aday olan yeşil, ekolojist ve çevreci adaylara Yeşillerin desteği açıklandı. İkinci bölümde yaklaşmakta olan Kıbrıs referandumu ve Ortadoğu'da süren savaş hakkında konuşmalar yapıldı. Üçüncü bölümde ise ekolojide gündem başlığı altında çeşitli sorun ve mücadele alanlarıyla ilgili sunuşlar yer aldı.

Bu konuşma ve sunuşlardan elimize metni ulaşanları bu kitapçıkta bir araya getirdik. Bunlar arasında son panelin temasını oluşturan ekolojik sorunlar ve mücadele alanları çoğunluğu oluşturuyor. Aynı panelin başlıklarından biri olan genetiği değiştirilmiş organizmalar konusuyla ilgili olarak yakın tarihlerde yayımlanmış olan GDO Deklarasyonuna da bu derlemenin sayfaları arasında yer veriyoruz. Bununla birlikte Kıbrıs, Ortadoğu ve uluslararası ilişkilerle ilgili bir konuşmanın notları da derlemede yer alıyor.

Yeşil diyalog toplantısının programını ve tüm konuşmacıların isimlerini kitapçığın son sayfalarında bulabilirsiniz.

Üçüncü yeşil diyalog toplantısında yine bir arada olmayı diliyoruz.

Dostlukla.

Yeşiller

Haziran 2004

İÇİNDEKİLER

1- Üretim ve Tüketimin Örgütlenmesinde Ekolojik Alternatifler – Kadir Dadan	6
2- Ekolojide Gündem ve Alternatifler: İzmir'de Gündem – Arif Ali Cangı	9
3- Baz Baz Yaşamak – Yelda Kullap	15
4- Gediz Deltasındaki Gelişmeler – Yelda Kullap	20
5- Kıbrıs, Ortadoğu ve Uluslararası İlişkiler	28
6- GDO Deklarasyonu: Yaşam Patentlenemez – GDO'YA HAYIR PLATFORMU	32

EKOLOJİDE GÜNDEM PANELİ

ÜRETİM VE TÜKETİMİN ÖRGÜTLENMESİNDE EKOLOJİK ALTERNATİFLER

Dr. Kadir DADAN
Yeşiller – İstanbul

Ben ekoloji gündemi için oldukça genel bir konuyu seçtim. O da sermayenin küreselleşmesinin yaşamın tüm alanlarını hedefleyen saldırısı.

Gerçekten yaşadığımız son on yıl içerisinde ülkemizin yeni dünya düzeni ile entegrasyonu çerçevesinde, artık her yer büyük pazarın bir parçası haline gelmiş durumda.

Küçük ya da büyük her bütçe, küresel sermayenin bir amibin yalancı ayaklarını çıkararak içine alıp yutmaya çalıştığı besinler konumuna gelmiş.

Her yeni sorun, yeni bir genişleme alanı olarak gösterilmekte. Örneğin, eğer bu ülkenin insanların ağaca, yeşile gereksinmesi varsa, bunu da sermaye kesimi sağlayacak, gibi. Sonunda sınırsız kar için sınırsız genişleme.

Bütün bu saldırının temel argümanı olarak önümüze konulan cazibe araçlarından birisi, endüstriyel üretim modelinin temel piyasa avantajını sağlayan "ucuzluk". Daha önceleri, gelişmiş piyasa ekonomilerinin var olan geniş tüketim kapasitelerini hedefleyen küresel sermaye, artık gelişmekte olan, hatta az gelişmiş ülkelerin dar gelirli gruplarının sofralarındaki ekmeğine, pirincine kadar uzanan bir genişlemeyi hedefliyor ve alım gücünün düşüklüğü göz önüne alınırsa, böyle bir hedefe ancak "ucuzluk" sayesinde ulaşabilir.

Elbette "ucuz etin yahnisi"nin nasıl olacağı hakkında bir şüphemiz yok, ama bizim dışımızda bu kimin umurunda? Üstelik de medya tekelleşmesi, promosyonlar, reklamlar ve indirimler yoluyla, tüketim tercihlerimiz öyle bir kuşatılıyor ki, kendi tüketim biçimini ortaya koyabilmek, bilgi ve akıl yanı sıra epeyce de inat ister.

Bir diğer cazibe aracı da, piyasa ekonomisinin temel araçlarından bir diğeri olan tüketim kapasitesi temelinde bir zenginlik anlayışı: "daha fazlasını iste".

Gerçekten bizlere modern yaşam olarak dayatılan bu tüketim çılgınlığı, aslında bir kısır döngünün temel taşı oluşturuyor.

Daha fazla tüketmek için daha fazla üret, daha fazla üretmek için daha fazla çalış, daha fazla çalışmak için daha fazla tüket...

“Özgürlüğünü elde etmek için otomobil almalısın”, “otomobil almak için fazla mesai yapmalısın”, “fazla mesai yapabilmek için, eve gündelikçi tutmalısın ya da yemeği hazır almalısın (hatta *fast-food* olmalı)”... Bu kısır ama baş döndürücü hızdaki döngü böyle sürüp gidiyor. Ve artık bizler diyoruz ki: Durdurun dünyayı incek var!

Peki gündemimizi belirledik de alternatif olarak ne koyacağız önümüze? Bu sorunun yanıtı basit ama gerçekleştirilmesi de bir o kadar zor. Ekolojik Yaşam!

Gereksinildiği kadar tüketilen, gereksinildiği kadar üretilen, gereksindiği kadar çalışılan, böylece kendisine ve çevresindekilere zaman, sevgi ve emek ayrılabilen bir yaşam...

Böyle bir yaşamı nasıl kuracağız? Nelere gereksinmemiz var?

Bir birey olarak tek başımıza ekolojik tercihlerimizle bir yaşam sürdürmeyi seçebiliriz, ancak böyle bir davranış, sorumluluk anlayışımızla ne ölçüde bağdaşır? İnsan üretim ve tüketim biçimlerinin, dünya çapında ekolojik dengeyi tehdit ettiğinin farkında olup da diğerlerini umursamadan tek başımıza “takılmak” her halde bize göre değil.

Nereden başlayacağız? Elbette tüketimden. Bir tüketim örgütlenmesine gereksinmemiz var. Tercihlerimizin üzerindeki kuşatmayı kaldıracak bir örgütlenmeye. Daha sonra bunu üretim örgütlenmesi ile birleştirmemiz gerekecek ki, burada da kırsal ve kentsel alan arasındaki bağlantıların kurulması ve geliştirilmesi önemli. Çünkü ekolojik üretim süreçlerini ayakta tutmamız gerekiyor ki alternatif bir yaşamı mümkün kılalım. Elbette süreç içerisinde en temel davranış biçimimiz, üretimden tüketime tüm basamaklarda artı değerini minimal düzeye indirgenmesi olmalı. Böylelikle, üreticinin emeğinin değerlendirilmesini sağlarken, tüketicinin de sermayenin “ucuzluk” tuzağına düşmemesini sağlayabiliriz.

Öyleyse nasıl bir örgütlenme?

Yüz yüze görüşmeyi, beraber üretmeyi, paylaşımı ve dayanışmayı mümkün kılacak düzeyde yerel bir örgütlenmeyi öngörebiliriz. Ayrıca, örgütlenmemiz kolektif yapıda ve eklenmeye, katılıma açık olmalı. Kar amacı gütmemesine rağmen, bazı sosyal fonları oluşturabilecek düzeyde pazarın içerisinde olmalı. Profesyonel üretim biçimlerinin yanı sıra gündelik yaşama ve sosyokültürel yaşama ilişkin uğraşlar sergileyen ve daima ekolojist bir dünya görüşünü tüm örgütlenmesinde temel taşı yapan bir anlayışa sahip olmalıdır.

Aslında kısmen benzer yapılara sahibiz ve bu yapıların içinde yada benzerlerini oluşturarak örgütlenmek mümkün. Daha çok sendikal gelenekten yola çıkmış çeşitli tüketim kooperatifleri, çevre, kültür kooperatifleri ve tarımsal üretim

kooperatifleri bunlar arasında sayılabilir. Bunun yanında bireysel ve ailevi çabaların yaygınlığını da görmekteyiz. Bir ölçüde hayatta kalmak için aslında buna mecburlar. Bugün kabaca bir rakamla İstanbul nüfusunun % 25-30'u kışın kentte, yazın memleketinde olmak üzere ikili bir yaşam sürüyor. Yazın tarlasından elde ettiği ile kışlığını çıkarıyor.

Sonuçta bizlerin de felsefi ve politik olarak ekolojik ve yeşil bir duruşa sahip sorumluluk taşıyan bireyler olarak, kendi tüketim tercihlerimizi içeren bir örgütlenmeye gitmemiz gerekiyor. Bu örgütlenmenin etkin ve verimli çalışması için destek olarak bir iletişim ve işbirliği ağının olması da gerekiyor. Ekolojik yaşamı kendi hayatına geçirebilmek için kişisel yetkinliği artırmak gerekecek ki, bu da ancak bir bilgi havuzu oluşturularak ve bu bilgileri herkesin kullanımına olanak sağlayarak mümkün olabilir.

Sözlerimi Pink Floyd'un Animals albümünden "Uçan Domuzlar" adlı parçalarının Türkçeleştirilmiş sözleri ile son vermek istiyorum.

Benim ne halde olduğumu umursamasaydın,
Ve ben de seni umursamasaydım,
Yiterdik karanlık denizlerin derinliklerinde.
Ara sıra yağın yağmura başımızı kaldırıp,
Hangi sersemeleri suçlayacağımızı düşünürdük.
Ve seyrederdik uçan domuzları...

(PINK FLOYD, Animals, Uçan Domuzlar)

EKOLOJİDE GÜNDEM VE ALTERNATİFLER

Arif Ali CANGI

Avukat-İzmir

1. *Yerküre insan eliyle ve etkisiyle hızla ısınıyor.*
2. *Gıda ve enerji krizi yaşanmaya başlandı,*
3. *Bir araştırmanın sonucu : Bugün ciddi önlemler alınmazsa; 2050 yılına kadar dünyadaki 1 Milyon canlı türünün nesli tükenecek.*
4. *B.M. Dünya Su Raporuna (Mart 2003) göre; bugün dünyada 31 ülkede 1 milyar insan temiz içme suyundan yoksun.*
5. *Nükleer ve biyolojik silahların üretimi ve denemeleri sonucunda başıboş kalacak ölümcül bir virüs, insanlığın sonunun getirebilir...*
6. *İnsanlık kendisinin ve diğer canlıların sonunun hazırlıyor...*
7. *Bu olumsuz tablo karşısında "21 yüzyılın, insanlığın son yüzyılı olacağı" yorumları yapılıyor... Ama bu olumsuzluklara karşın çocuklarımıza yaşanabilir bir dünya bırakmak için yapacağımız çok şey var.*

İZMİR'DE GÜNDEM:

İzmir – Bergama, Eşme, Sivrihisar, Havran/Küçükdere Elele Hareketi:

Elele Hareketi, Bergama'da siyanürle altın işletmesine karşı yürütülen hukuksal ve toplumsal mücadele kapsamında oluşturulmuş "sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının savunulması, gelecek kuşaklara yaşanabilir bir dünya bırakma" doğrultusunda çalışmalar yapan bir platformdur. Zamanla Platformun katılımcıları artmış, ilgi alanı genişlemiştir. Son katılımlarla birlikte, Elele Hareketi; İzmir'de faaliyet gösteren Meslek örgütü ya da şubesi, dernek, siyasi parti, sendika ve diğer kişi gruplarından oluşan 45 kurumsal katılımcı ile

bireysel katılımcılardan oluşmaktadır. Hareketin Sekreteryası şu anda İzmir Barosu tarafından, sözcülüğü de benim tarafımdan yürütülmektedir.

Elele Hareketi'nin gündemini, çevre ve insan sağlığını dolayısıyla toplumun genelini yaşamını etkileyen olaylar ve konular oluşturmaktadır.

Hareketin katılımcılarının, kendi duyarlılıkları ile uzmanlıklarını, belirlenen çalışmalara katmaları ile çalışmalar sürdürülmektedir.

Çalışmalar genel olarak;

- Raporlar düzenlenmesi,
- Bilgilendirme, bilinçlendirme ile kamuoyu oluşturulması,
- İdari başvurular yapılması,
- Davalar açılması,

Biçiminde yürütülmektedir.

Elele Hareketi'nin Gündemi:

Bergama Altın Madeni;

Söz konusu siyanür liç yöntemiyle altın madeni işletmeciliği ile ilgili yaklaşık 15 yıldan bu yana toplumsal ve hukuksal mücadele verilmektedir. Bu mücadelede pek çok örnek olay, pek çok 'ilk' yaşandı.

- Hiçbir şiddete bulaşmadan, tüm dünyanın ilgisini çeken ve olumlanan bir köylü hareketi yaşandı, örnek bir toplumsal mücadele yürütüldü.
- Örnek bir hukuksal mücadele yürütüldü, örnek mahkeme kararları verildi.
- Hukuk Devleti ve hukukun üstünlüğü ilkeleri ile hiç bağdaşmayan kötü idari uygulamalar yaşandı ve yaşanmakta...

Konuyla ilgili Çevre Bakanlığı'nın izni; Bergamalı 652 yurttaş tarafından, açılana dava sonunda, İzmir 1.İdare Mahkemesi'nin 15.10.1997 Tarih ve 1997/636-877 sayılı kararı ile iptal edildi. Karar; Danıştay'ın denetiminden de geçerek kesinleşti

Anayasanın 138/son maddesinde; "...yasama ve yürütme organları ile İdarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda olduğu, bu organların mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremeyeceği ve bunların yerine getirilmesini geciktiremeyeceği..." kuralı yer almaktadır. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Yasası'nın 28. maddesinde de; "...Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare ve Vergi Mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idarenin, kararın tebliği tarihinden itibaren otuz gün içinde işlem tesis etmek ve eylemde bulunmak zorunda bulunduğu, aynı maddenin 4. fıkrasında, mahkeme kararların otuz gün içinde yerine getirmeyen kamu görevlisi hakkında, tazminat davası açılabileceği..." hükme bağlanmıştır. Ayrıca, Yargıtayın

yerleşik içtihatlarına göre; ceza hukuku yönünden, yargı kararlarının gereklerini yerine getirmeyen kamu görevlilerinin eylemleri, keyfi davranma olarak nitelenerek, Türk Ceza Yasasının 228. maddesi kapsamında suç sayılmaktadır. Bu yasal düzenlemeler ve yargısal uygulamalar karşısında; kesinleşen bu mahkeme kararı ile artık bu konudaki tartışma bitmesi gerekirken, bitmedi....

Madenci şirketin istemi üzerine TÜBİTAK'a bir rapor düzenletirildi, alınan yeni önlemlerle mahkeme kararındaki risklerin kabuledilebilir seviyeye çekildiği belirtildi. Bunun üzerine Başbakanlık madenin çalışması için gereken izinlerin verilmesi için emir verdi. Bu emirle Sağlık Bakanlığı maden işletmesine 1 yıllık deneme izni verdi, Orman Bakanlığı, tahsisi ettiği orman alanına ilişkin izin süresini uzattı. Çevre Bakanlığı sessiz kaldı. Deneme izni üzerine maden 16.04.2001 tarihinde işlemeye başladı.

Bu işlemin iptali için İzmir Barosu tarafından açılan davada İzmir 3.İdare Mahkemesi 10.01.2002 tarihinde yürütmeyi durdurma kararı verdi, bu karar; tebliğinden itibaren en geç 30 gün içinde (03.04.2002 tarihine kadar) uygulanması gerekirken, bu kez; Bakanlar Kurulu tarafından; "29/03/2002 tarih ve P.2002/4 sayılı Prensipten Kararı" alındı ve bu karara dayanılarak, mahkeme kararları yok sayıldı. **Bu arada, deneme izni süresi 16.04.2002 tarihinde doldu. Ancak, GSM Yönetmeliğine göre Sağlık Bakanlığı tarafından verilmiş bir izin olmadan madenin faaliyeti sürmekte....**

Bakanlar Kurulu Prensipten Kararının iptaline ilişkin davalara Danıştay'da sürmekte. Madenci Şirket Ovacık Köyünden satın aldığı evleri yıkarak, işletmesini köyün içine doğru genişletmekte....

Sefa Taşkın ve 10 Bergamalı Köylünün başvurusunun görüşülmesi için 26 Nisan 2004 günü AİHM, Strasbourg'da duruşma var. Avrupa Mahkemesi; mahkeme kararının uygulanmaması nedeniyle, başvuru sahiplerinin yaşam hakları (madde 2), adil yargılanma hakları (madde 6) ve sağlıklı çevrede yaşama hakları (madde 8) nin ihlal edilip edilmediğine karar verecek. Doğru ve haklı davanın kazanılabilmesi için herkesin bir şeyler yapması gerekmektedir...

Bergama mücadelesi kaybedilirse, maden işletilmek gerekçesiyle ülkenin pek çok yeri kaybedilecek, pek çok BALYA olacak...

Balya:

1860-1940 yıllarında Fransızlar tarafından işletilen Balya Kurşun Madeni'nden geriye 4 milyon ton zehirli atık kaldı. Bu atıklar günümüzde de Manyas Gölü'nü kirletmeyi sürdürürken, Balya 62 yıldır kaderine terk edilmiş.

1920'lerdeki 30.000 nüfusuyla, ülkemizde elektriğin 1901 yılında, İmparatorluk sarayından sonra ilk kez kullanıldığı yer olan ve Cumhuriyet tarihi madenciliğinin başlangıç noktası olarak değerlendirilen Balya'nın ilçe merkezi, bugünkü nüfusu (1997 sayımında) 2.300'e inmiş, ormanlık alanı kurumuş, havası-toprağı zehirlenmiş, bir gözlemcinin deyişiyle "**kanaryanın üç gün yaşayamadığı yer**" haline gelmiş, kaderine terk edilmiş....

Eşme-Kışladağ:

Mart 2003'de fizibilite çalışması tamamlanan Kışladağ'da, siyanür liç yöntemi uygulanacak...

Çevre Bakanlığı tarafından ÇED'i onaylanmış durumda, Eşmelilere rağmen dava açacağız.

Efemçukuru:

İzmir'in içme suyunun büyük bölümünü sağlayan Tahtalı Barajı ile yakın gelecekte kentin içme suyu gereksinimini karşılayacak olan Çamlı Barajı'nı besleyen havza içinde yer alan Menderes-EFEMÇUKURU Köyü Yöresinde, doğal yapıyı bozacak her türlü faaliyet, su kaynaklarının kirlenmesine de yol açacağı ilgili kuruluşlarca da kabul edilmiştir. Bu nedenle, yörede doğal yapıyı bozacak, su kaynaklarının kirlenmesine yol açacak hiçbir faaliyete izin verilmemelidir. Buna karşın; İzmir-Menderes-Efemçukuru Köyü yakınlarında, TÜPRAG Metal Madencilik San. ve Tic. Ltd. Şti.ne Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 20.04.1999 tarihli 5419 sayılı Maden İşletme Ruhsatı verilmiştir.

İzmir'e su sağlayan havzaların korunması konusunda tek yetkili ve görevli olan İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi (İZSU) tarafından bu faaliyete; *"..yapılacak faaliyetin, yüzey topografyasını değiştireceği, arazide erozyon ve çökertme olacağı, kimyasal dengelerde bir takım değişimlerin ortaya çıkabileceği, doğal su akışı yönünde ve akış hacminin değişiminin doğal döngüyü olumsuz yönde etkileyeceği ve elde edilen suyun kirlenmesine yol açacağından..."* karşı çıkmaktadır.

İzmir-Bergama,Eşme, Sivrihisar, Havran/Küçükdere Elele Hareketini oluşturan birimler tarafından, yörede değişik zamanlarda yapılan toplantı ve inceleme sonunda, söz konusu faaliyetin insan ve çevre sağlığına vereceği zararlar tesbit edilmiştir. Konuya ilişkin Jeoloji Mühendisleri Odası İzmir Şubesi, Kimya Mühendisleri Fakültesi Ege Bölge Şubesi, Ziraat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi, Orman Mühendisleri Ege Bölge Şubesi ile İzmir Tabip Odası tarafından uzmanlık alanlarına göre raporlar düzenlenmiştir.

Bu şekilde, İzmir'in içme suyunu kirleteceği kesin olan faaliyet her platformda dile getirilmeye çalışılmaktadır. Bu arada Elele Hareketi katılımcılarının da içinde yer aldığı bir grup yurttaş tarafından söz konusu işletme izni ve ruhsatının iptali için dava açılmıştır.

Söz konusu olan "İzmir'in su kaynaklarının kirlenme riski"dir. Bilindiği gibi, insan yaşamı için `su'dan vazgeçilmez. Dünyamızda su kaynakları hızla tükenmekte ya da kirlenmekte, yapılan araştırmalar ve öngörülere göre böyle giderse, 2025 yılında dünyadaki su miktarı 1/3 oranında azalacak, sağlıklı su tüketimi de 2/3 oranına ulaşacaktır. Sağlıksız sular ve beslenme nedeniyle, dünyada günde 30.000 çocuk ölmektedir. Özet olarak insanlık hızla "su krizine" doğru yol

almaktadır. İzmir Kentimizin de su krizi yaşamaması için, su kaynaklarını bozacak ya da kirletecek her türlü faaliyetin önüne geçilmesi gerekmektedir.

Eğer bir şeyler yapılmazsa, madenci şirketin baskısı ile İzmir'in önümüzdeki 8-10 yıllık geleceğinde içme suyu gereksinimi için yapılması gereken Çamlı Barajı'ndan vazgeçilecek, sonunda koca kent ya susuz kalacak ya da musluğundan akan su kirli olacak...

Maden Yasası Değişikliği :

Önceki hükümet (Ecevit)döneminde TBMM'ne sunulan "Maden Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı" yöneltilen tüm eleştirilere rağmen, yeni hükümet tarafından tekrar TBMM gündemine yeniden getirildi.

Tasarı ile Maden Kanunu'nun yanı sıra çevre ve insan sağlığı ile doğal ve kültürel değerlerin korunmasını amaçlayan onlarca yasada; Çevre, Milli Parklar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Orman, Kıyı, Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü, Mera, Zeytinciliğin Korunması; İSKİ mevzuatında çok önemli değişiklikler öngörülmektedir.

Bu değişikliklerin özeti; "çevre ve insan sağlığı ile doğanın korunması gibi kaygıların madencilik faaliyetinin önünde bir engel olmaktan çıkarılması"dır. Bergama gibi örnek bir çevre, toplum ve hukuk mücadelesi ve bu mücadeledeki kazanımları yok saymak, bu türden mücadelelerin önünü kesmektir. Tüm değerlerimizi ve yer altı zenginliklerimizi çok uluslu şirketlerin talanına ve yıkımına açmaktır.

Tasarı Yasalaşırsa; Nerede olursa orada; kültürel ve doğal değer olup olmamasına bakılmaksızın, orman varlığının yok olmasına aldırılmaksızın, insanların sağlığı ve içme suyunu tehdit edip etmediğine aldırılmaksızın, kentlerde yaşadığımız imarlı alanlara komşu olup olmadığına bakılmaksızın maden aranıp işletilecektir. Ülkemizin yüzlerce yerinde çok büyük alanlar, dünya devi tekeller tarafından maden ruhsatları ile kapatılacak, bir anlamda işgal edilecektir. Bu haliyle bu tasarı, bir sömürge ülkesinde dahi görülemeyecek kıyımaya yol açacak, bu günün ve gelecek kuşakların sağlıklı yaşama ortamı yok edilecektir. **Kısaca yaşam alanlarımız yok olacaktır.**

Tasarı şu anda, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu tarafından alt komisyona havale edilmiş, bugün yarın Meclis Genel Kuruluna gelecek. Bir şeyler yapmalı. Bu tasarı yasalaşmamalı...

SON SÖZLER:

Dünya için bir şeyler yapmalı, geleceğimiz için bir şeyler yapmalı...

Asalaklar gibi, dünyayı kemirmeyi bırakırsak, doğa kendini onarır, kendini yeniler...

Bu dünyada, yarın yaşayacaksak, çocuklarımız, torunlarımız yaşayacaksa, bir şeyler yapmalı... Yoksa çocuklarımıza, torunlarımıza bakmaya yüzümüz olmayacak...

Güzel bir söz (Michel Serres'in Doğayla Sözleşme kitabından);

Dünyayı esirgemek için aramızdaki barışa ve kendimizi esirgememiz için dünya ile barışa karar vermek zorundayız...

BAZ BAZ YAŞAMAK

Yelda KULLAP
Avukat-İzmir

Gsm baz istasyonları hayatımıza girdiğinden beri, gsm baz istasyonlarının yaymış olduğu elektromanyetik ışınların insan sağlığına etkileri ve hukuksal mücadele yolları hakkında tartışmalar, görüş ayrılıkları bir türlü bitmedi. Biteceğe de benzemiyor. Bu konuda ki hukuksal düzenlemeler o kadar hızlı değişiyor ki adeta başımız döndü. Türkiye'de bürokrasinin ne kadar yavaş olduğunu, bir takım hukuksal düzenlemelerin ne kadar zor yürürlüğe girdiğini ve mevzuatımızın teknolojiyi yakalamakta ne kadar zorlandığını bütün bireyler ve hukukçular olarak bilmekteyiz. Bütün bunlara rağmen gsm baz istasyonları hakkında şu ana kadar dudığımızı uçuklatacak kadar çok sayıda genelge ve yönetmelik düzenlendi. Herkesin kafasında aynı soru: şu anda hangi yönetmelik geçerli? Bırakın bireyleri hukukçular olarak bile bu soruyu sormaktan kendimizi alamıyoruz.

Gsm baz istasyonları hakkında ki düzenlemeler hakkında ki evrelerini özetlersek bu durumu izah etmek mümkün olacaktır. Önce Baz istasyonlarının kurulması ve işletilmesine ilişkin bu güne kadar Çevre Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve diğer bakanlıkların genelgelerinin yayımlanmış, ayrıca Ulaştırma Bakanlığı'nın 4. Ağustos 2000 tarih ve 24130 sayılı Resmi Gazetede "Mobil Telekomünikasyon Şebekelerine Ait Baz İstas.nın Kuruluş Yeri, Ölçümleri, İşletilmesi ve Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik" yayımlanmıştır. Bu yönetmeliğin yayımlanmasından bir süre sonra açılan bir davada; Danıştay 10. Dairesi'nin 15.01.2001 tarihli 2000/5396 Esas sayılı kararı ile bu yönetmelik iptal edilmiştir. Kısa bir süre sonra 12 Temmuz 2001 tarihli , 24460 sayılı 10 Khz-60 GHz Frekans Bandında Çalışan Sabit Telekomünikasyon Cihazlarından Kaynaklanan Elektromanyetik Alan Şiddeti Limit Değerlerinin Belirlenmesi , Ölçüm Yöntemleri ve Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe girmiş, daha sonra bu yönetmelik hakkında açılan iptal davasında Danıştay 10. Hukuk Dairesi 8.10.2002 tarihinde 2002/3517 Esas sayılı karar ve açılan diğer bir

davada Danıştay 10. Hukuk Dairesi 2002/4487 Esas sayılı dosya ile "*dava konusu yönetmeliğin dava sonuna kadar yürütülmesinin durdurulmasına*" karar verilmiştir. İptal davalarından birinde, davalılar yürütmenin durdurulması kararına itiraz etmiş, itiraz üzerine söz konusu yürütmenin durdurulması kararı kaldırılmıştır. Yönetmeliğin iptaline ilişkin yargılama halen devam etmektedir.

Çevre, Sağlık Bakanlıkları ve Başbakanlık Çocuk Esirgeme Kurumu Genelgeleri'nde " İnsanların yoğun olarak yaşadığı yerler olan meskun mahale, hastaların, yaşlıların, hamile bayanların ve çocukların yoğun olarak bulunduğu yerler olan Kamu binalarına, kreşlere, hastanelere, okullara baz istasyonu kurulamayacağı" açıkça bildirilmiştir. Buna rağmen sonra ki düzenlemelerde böyle bir sınırlama getirilmediği gibi, aksine bu tür yerlere gsm baz istasyonu kurulmasına olanak sağlayıcı hükümler getirilmiştir.

Bahsi geçen Ulaştırma Yönetmeliği'nin iptali için Tüketici Derneği için dava açılmış, bu dava sonucu yönetmelik iptal edilmiştir. Bunun üzerine Telekomünikasyon Yönetmeliği yürürlüğe girmiş, yukarıda değindiğimiz bir çok hususta düzenlemeler içermeyen ve çevre hakkını ihlal eden hükümler içeren bu yönetmeliğin iptali için gerek Antalya Barosu ve gerekse İzmir Barosu Kent ve Çevre komisyonu üyeleri avukatlarınca ve baro Personeline dava açılmış ve Telekomünikasyon Yönetmeliği'nin yürütülmesinin durdurulmasına karar verilmiştir. Görüldüğü gibi sivil toplum kuruluşlarının ve bireylerin idari başvuru haklarını kullanarak ve dava açarak hukuk yaratma çabaları söz konusudur. Çevre hakkı gereği, ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yer alacağı bir yönetmelik yürürlüğe girinceye kadar tüm bireylerce ve sivil toplum kuruluşlarınca hukuksal mücadeleye devam edilmelidir.

Sözü edilen Yürütmenin durdurulması itiraz üzerine kaldırılmış olup yargılama halen devam etmektedir.

Buraya kadar anlatılanlardan gsm baz istasyonları konusunda ki düzenlemeler ilgili ne kadar büyük bir karışıklığın olduğu açıktır. Bilim adamlarınca gsm baz istasyonlarının yaymış olduğu elektromanyetik ışınların insan sağlığına olumsuz etkilerinden ve zarar riskinden açıkça söz edilirken, bireylerin hukuksal başvuru yollarını kısıtlayan bu karmaşaya bir önce son verilmesi ve bilim adamlarının görüşleri göz ardı edilmeden temiz bir çevrede yaşama ve sağlıklı yaşam hakkı dikkate alınarak çevre hukukunun ilkeleri esas alınarak yeni bir yönetmelik gerekmektedir. Acil olarak böyle bir düzenleme yapılmazsa bu güne kadar olduğu gibi Anayasa'da güvence altına alınan sağlıklı ve temiz çevrede yaşama hakkı ve bireysel başvuru hakkı ihlal edilecek ve bireyler mağdur olacaktır... Yeni yapılacak düzenlemelerde, aşağıda sözünü edeceğimiz karar gerekçeleri dikkate alınmalıdır;

Birey olarak gsm baz istasyonları ile ilgili olarak idari başvuru yolunun yanı sıra, Kat Mülkiyeti Yasasına göre çatıya baz istasyonu kurulmasına ilişkin oy birliği ile oluşmayan kat malikleri kurulu kararının iptalini Sulh Hukuk Mahkemesi'nde dava yolu ile isteyebileceğimiz gibi, malik değilsek Medeni Kanunu'nun Komşuluk Hukuku hükümlerine göre Müdahale'nin men'i için davasını açmamızda mümkündür.

Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi 2002/574 Esas, 2003/441 karar sayılı Yargıtay'ca onanan ilamı ile Medeni Kanun Hükümlerine göre açacağımız müdahalenin men i davalarında emsal karar oluşmuştur;

Anılan kararın gerekçesine göre; " Bir kimse mülkünü kullanırken özellikle sınıai işler yaparken komşusuna zarar verecek her türlü taşkınlıklardan kaçınmak zorundadır. Bu taşkınlıklar yapılan işin niteliğine göre gürültüler, sarsıntılar, pis koku, kurum ve duman çıkarmak ve günün şartlarına ve gelişen ve değişen teknolojiye görede radyasyon olarak ele alınabilir. Medeni Kanunca belirlenmiş olan komşulara ilişkin hüküm tarafların zorunlu çıkar çatışmalarını düzenleyen ve dengeleyen temel bir hukuk kuralıdır. Bu nedenle komşuluk hukukundan kaynaklanan uyuşmazlığın çözümünde , gerek zararı saptama gerekse bunun etkilerini giderici önlemleri bulma yönünden her somut olayın özelliğini gözetmek çıkar çatışmalarını ve olaya en uygun düşecek şekilde bağdaştırarak en uygun çözümü bulmak ve denkleştirmek gerekmektedir. *Alınan bilirkişi raporlarında belirtildiği gibi her ne kadar ölçüm sonuçları yönetmelikte belirtilen değerlerin 10-20 kat daha düşük olsada aşılın olan uzun süreli bir etkilenmede bu radyasyonun insan sağlığına zararının olmasıdır. Yani sadece limit değerlerden hareket ederek kesin bir dille baz istasyonlarının insan sağlığına zararı olduğunu söylemek mümkün değildir.* Yine raporlarda belirtildiği gibi radyasyonların insan sağlığına zararları üzerindeki çalışmalar devam etmekte ve değişik sonuçlara varılmaktadır. *Dava konusu yapılan radyasyon yayılmasının kirlilik içerisinde ele alınarak değerlendirilmesi mümkündür.* Nitekim uygun konumda yerleştirilmediği takdirde baz istasyonlarının uzun sürede insan sağlığına tehlike oluşturduğu çok alçak şiddette de olsa bu radyasyonların nerolojik problemlere kanser riskine neden olduğunu ileri sürülmektedir. Nitekim bu nedenlerle baz istasyonlarının okul, hastane gibi yoğun yerleşim yerlerine çok yakın konulması önerilmemektedir. Kaldı ki Anayasa tarafından güvence altına alınan herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir şeklindeki düzenlemesi nede risk olsa bile bu ..tartışma ..tecavüz ve tehlike olarak girmektedir. Her ne kadar davalılar vekili davalının hastalığı ile radyasyonun irtibatlandırılması gerektiğini söylemiş iselerde tehlike konusunda kesin olarak kanıtlanmamış olmadıkça riskin olması bile gerekli önlemlerin ve tedbirlerin alınmasına gerektirmektedir. Bu nedenle davalılara ait GSM baz istasyonları ve mini link antenleri tarafından çıkarılan radyasyonların gerek binaya ve çalışanlara yakınlığı gerekse insan sağlığının uzun vadede koruyucu tedbirler şeklinde önem arz etmesi ve kamu binalarında çalışan insanların yoğunluğu ile günün her saatinde yoğun insan trafiği taşıyan Kızılay meydanındaki radyasyonun insan sağlığına zararlı olduğu bu nedenle koruyucu tedbirlerin alınması gerektiğinden açılan davanın kabulü ile , davalılar tarafından yapılan baz istasyonlarının radyasyon yayarak doğurulan muarazanın ve müdahalenin men'ine , baz istasyonlarının kaldırılmasına karar verilerek hüküm kurulmuştur".

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 2003/16434 Esas, 2004/971Karar sayılı 29.01.2004 tarihli kararı ile sözü edilen Ankara 9. Asliye Hukuk Mahkemesi Kararı uzun onanmıştır. Yargıtay'ın onama gerekçesi Çevre Hukuku'nun

ilkelerini gözeten ve bireylerin sağlıklı ve temiz çevrede yaşama hakkını gözeten ve bu ilkeler doğrultusunda hukuki uygulamalara yol açacak nitelikte olan bir bakıma yol gösterici bir gerekçedir. Yargıtay bu kararında; "Dava konusu olan tesisin cep telefonlarının kullanımı için zorunlu olduğu ve bu tesisin geniş bir kitleyi ilgilendirmesi itibariyle de kamuya hizmet vermeyi amaçladığı da tartışmasızdır. Ne varki bu hizmetin verilmesinde ve tesisin kullanılması sonucu hukuk kurallarının bir gereği olarak doğan zararlardan da tesis sahibi sorumludur. Hatta bu sorumluluk kusura dayanmayan, tehlike sorumluluğu olarak da kabul edilmek gerekir. Bu özelliği itibariyle tesisin kullanan ve onu işletenin yüksek özen yükümlülüğü bulunmaktadır. (...) davalılar tarafından bu ve benzeri tesislerin İşletilmesi sonucu geniş bir halk kitlesinin yarar sağladığı bilinen bir olgudur. Ne var ki, bu yararın sağlanması karşısında kişilerin sarar görmesi hor görülemez. Bu batımdan gerek hizmetten elde edilen yarar ve bunun karşısında verilen zararın dengelenmesi gerekmektedir. Hiçbir hizmet, insan yaşamı kadar öncelik ve önem taşımaz. Diğer bir anlatımla, yararlı bir hizmetin karşılığı olarak insanın ölümü uygun bir sonuç olarak kabul edilemez, insan yaşamında tehlike yaratan bir hizmetin, kişi yaşamı önüne geçilmesi ve ona üstünlük tanınması doğru bir yaklaşım olarak düşünülemez. Kaldı ki somut olayda, bu hizmetin aynı yerde verilmesinde zorunluluk da bulunmamaktadır, Muhtemelen fazla biz giderle de olsa, başka bir yerde aynı sonuçları sağlayacak bir istasyonun kurulması ve hizmet vermesi olanaklıdır....." Bu karar ile birlikte zarar riski ve tehlike karşısında teknoloji ile sağlık arasında yapılacak seçimde insan sağlığının tercih edileceği açıkça belirtilmiştir."

Yasal düzenlemeler yapılırken, çevre hukukunda geçerli ilkeler olan "ihtiyat ilkesi, kirleten öder ilkesi, katılım ilkesi" adı altında ki ilkeler dikkate alınmalı , bu ilkeler günlük yaşantımızda uygulanır hale gelmelidir. Nükhet Turgut'un da belirttiği gibi " ihtiyat ilkesinin anlamına ilişkin en açık nokta, onun bilimsel belirsizlik olgusunun çevrenin korunması çabalarını önlememesi için getirilmiş olduğu ve bu bağlamda söz konusu olgunun eski dönemlerde sıkça yapıldığı gibi bir özür aracı sayılmasına artık izin verilmeyeceğidir. Kısaca, bilimsel belirsizlik durumlarında dahi çevreye gelebilecek olumsuz etkilerin önlenmesi için gerekenler yapılacaktır." (Prof. Dr. Nükhet Turgut, Çevre Hukuku). Belirtilen ilke gereği,gsm baz istasyonları hakkında sözü edilen sağlığa etkileri konusunda ki belirsizlik konusunda gerekli tedbirleri ve düzenlemeleri yapmaktan yasa koyucular kaçınamayacaklardır.

Katılım İlkesi gereği " çevreci örgütlerin, toplulukların, ya da bireylerin çevresel yönetim sürecine katılmaları ve bu sürecin en erken aşamasında , yani plan ve politikalar yapılıp kararlar alınmadan önce ya da bunların yerine getirilmesi aşamasında olmaktadır (Prof. Dr. Nükhet Turgut, Çevre Hukuku). Özellikle de idari başvuru çoğunlukla yurttaşların yakınma düzeyinde ki sorunları çerçevesinde kullandıkları ve esasında hukuk devletinin normal sonucu olan bir yoldur. Ancak yukarıda belirttiğimiz nedenlerle, düzenlemelerde ki büyük karmaşa, mevcut yönetmeliğin hükümlerinin çevre hukukun temel ilkelerini kapsamaması ve bilim adamlarının sözünü ettikleri sağlık risklerini dikkate almaması nedenleri ile bireylerin idari başvurularında yakınmalarına konu olan

hak ihlallerine son verilmemesine dolayısı ile katılım haklarının engellenmesine neden olmaktadır.

Kirleten öder ilkesinin temeli Çevre Kanunu'nun 8. Maddesinde yer bulmaktadır. " Her türlü atık ve artığı , çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan veya dolaylı biçimde alıcı ortama vermek , depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır" . Nükhet Turgut'a göre "Kirleten öder " ilkesinin tanımı; " kirletenin çevrenin kabul edilebilir bir durumda olmasını sağlamak için kamu otoritelerince belirlenen kirliliği önleme ve kontrol önlemlerinin masraflarına katlanması" şeklindedir. Bu ilke gereği gsm baz istasyonlarını kuran işletmeler bireylerin şikayetlerinde üniversitelerce uzman kişilere ölçüm yaptırmalı, ölçüm masraflarını üstlenmeli, bir zarar doğdu ise bu zararın giderilmesi için tüm masrafları üstlenmeli ve zararı ortadan kaldırmalıdır.

Çevre hakkının korunması için, yaydığı elektromanyetik ışınlarla kirleten , insan sağlığını riske atan gsm baz istasyonları hakkında belirtilen ilkeler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmalı, bireylerin bütün sorularını yanıtlayacak ve yakınmalarını giderecek yönetmelik düzenlenmelidir. Çağdaş yaşamın gereği olarak ve günümüzde ki yüksek teknoloji ile beraber gelen yoğun çevre kirliliği nedeni ile en kısa zamanda gerekli düzenlemeler yapılarak, mülki idari amirler tarafından gerekli denetimler yapılmalı bu konuda şikayet masaları oluşturulmalı dava aşamasına gelmeden bireylerin sorunlarına çözümler getirilmelidir.

Nefes alırken sağlımızdan endişe duymadan, huzurlu ve temiz bir çevrede yaşamak dileği ile.....

GEDİZ DELTASINDAKİ GELİŞMELER

Yelda KULLAP

Avukat-İzmir

Batı Anadolu'nun en büyük deltası olan Gediz Deltası barındırdığı kuş türleri açısından dünya çapında önemli bir sulak alandır . Bölge; yaklaşık 215 kuş türünü barındıran dalyanlar, azmaklar, tatlı ve tuzlu su bataklıkları, subasar Akdeniz çayırları, tuzlu düzlükler, tuzlalar tepelikler tarım alanları gibi çok farklı eko sistemleri barındırmaktadır. Bu önemli doğal yapısı nedeniyle alanın bir bölümü Çevre Bakanlığı tarafından Uluslararası Ramsar Sözleşmesi hükümleri gereğince koruma altına alınmış, bir bölümü Orman Bakanlığı tarafından yaban hayatı koruma sahası olarak koruma altına alınmış, büyük bir bölümü de (İzmir 1 Numaralı Koruma Kurulu'nun) 18.02.1999 tarihli 7770 Sayılı kararı ile (I. Derece) Doğal SİT olarak tescil edilmiştir. Bu bölgenin SİT alanı olmasının nedeni: Biyolojik özelliğinden dolayı kuşların doğal üreme ve beslenme alanı olmasıdır. Gediz Deltası nesli dünya ölçeğinde tehlike altında olan türler bulunan, kışın 80.000'e (seksen bin) varan su kuşuna ev sahipliği yapmaktadır. Biyolojik özelliğinden dolayı doğal üreme ve beslenme alanıdır

Deltanın bir çok bölümü, kentleşme, fabrika atıkları , tarım ağaçlandırma gibi nedenlerle tehdit altındadır.

- 1- Okalipütüs Ağaçlandırması :** Delta'da ki doğal yaşamı geriletken ve biyolojik çeşitliliği azaltan faktörlerden biri Okalipütüs ağaçlandırmasıdır. Çamaltı Tuzlası'ndan başlayarak Sasalı-Çiğli Havaalanı yönünde ki yolun Güneyinde ki Okalipütüs ağaçlandırması alanda ki doğal yaşam ortamlarını yok ederek bio çeşitliliği azaltmıştır. Aralık 2002'de alana yapılan bir gezide, arıtma tesisinin kuzeyine ve yine aynı yolun güneyine yeni bir okalipütüs ağaçlandırmasının yapıldığı görülmüştür. Okalipütüs ağacının (Sitma ağacı) anavatanı Avustralya'dır ve artık dünyanın her tarafına, özellikle ılıman iklim bölgelerine yayılmış durumdadır. 500'den fazla türü

ve varyetesi olan sıtma ağaçlarının, dünyanın en yüksek (80-110 m) ağaçları olduğu bilinir. Büyüdükleri yerde diğer bitkilerle büyük rekabete girer ve bu rekabetten galip çıkarlar. Çok hızlı büyürler. Toprak bu çabuk büyüyen ağaçlar tarafından sonuna kadar sömürülür. Çünkü erişkin bir okaliptüs ağacının günde 500 litre kadar su gereksinimi vardır. Okaliptüs ağaçlandırmasının yapıldığı bölge 1.Derece Doğal SİT alanıdır. Alana dikilen Okaliptüs ağaçları, çok kısa bir zaman sonra, bölgenin doğal SİT niteliğini kaybetmesine yol açacaktır. Hem bu yönden hem de kısa zamanda bölgeyi kurutacak bir özelliği olan okaliptüs ağaçların kuşların yaşam alanlarını yok edeceği için en kısa zamanda sökülmesi, yeni ağaçların dikilmemesi, var olanların ise sökülmesi gerekmektedir

2- Atık Çamurları; Delta'da doğal yaşamı geriletken ve biyolojik çeşitliliği azaltan nedenlerden bir diğeri ise Davalı İdareler tarafından faaliyetine devam edilen ve İzmir Kentsel Biyolojik Atıksu Arıtma Tesisi'nden çıkan atık çamurların alan içerisinde depolanmasıdır. Günde 600 ton kadar çamur bu bölgeye depolanmaktadır. Yasalar ve uluslararası sözleşmeler gereği yasak olmasına ve belirtilen alanda "DİKKAT SİT ALANIDIR – MOLOZ DÖKMEK YASAKTIR-" yazılı büyük tabelalar yer almasına rağmen, belirtilen alana bol miktarda moloz döküldüğü ve o bölgenin adeta inşaat alanına dönüştürüldüğü gözlenmiştir Günde yaklaşık 600 ton anstabil atık çamurunun alanda depolanması büyük hızla sulak alan habitat kaybına yol açmaktadır) Belirtilen tüm faktörler bölgede ki kuşların yaşam alanı olan sulak alanların yok edilmesine yol açmakta böylece, sınırlı sayıda bulunan ve Ramsar sözleşmesi ile korunması gereken kuşlar kapsamında bulunan kuşların yok edilmesi anlamına gelmektedir .

3- Bölgede Bulunan Kuş Türleri ; 20-25 Mayıs 2002 tarihleri arasında " Gediz Deltası'nda Üreyen Kuşlar" projesi kapsamında arıtma tesisi ve çevresini içine alan 7 km² alanda üreyen kuşları belirlemek amacıyla yapılan gözlem sonuçlarına göre bu alanda 17 kuş türü üremektedir. Bunlardan Leylek, Kocagöz, Bozkır Toygarı, Tarlakuşu, Kır İncir Kuşu, Akça Cılıbit, Boğmaklı Toygar, Tepeli Toygar ve Kızıl Sırtlı Örümcek Kuşu Bird Life International (Dünya Kuşları Koruma Örgütü) tarafından koruma statüsü verilmiş türlerdir. Bu 7 km² lik alanda üreyen türler içinde Leylek, Kocagöz, Akça Cılıbit, Boğmaklı Toygar, Bozkır Toygarı, Ev Kırlangıcı, Kır İncirkuşu, Sarı Kuyruksallayan, Ak Kuyruksallayan, Boz Kuyrukkakan ve Kızılsırtlı Örümcek Kuşu, Bern Sözleşmesi yer alan kesin koruma altına alınan Fauna türlerindedir. Bu alanda 116 Akçacılıbit gözlenmiş olup, bu kuşlar üremek için tuzcul bozkır habitatına muhtaçtır. Bern Sözleşmesi ile koruma altına alınan bu habitat'ın üzerine katı atık çamuru dökülerek yok edilmesi burada üreyen bu türler üzerinde büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Alanı birçok kuş türü beslenme amacıyla da kullanmaktadır. 11-12 Ocak 2003 tarihlerinde yapılan gözlemlerde nesli dünya ölçeğinde tehlike altında olan ve Bern sözleşmesiyle kesin koruma altına alınan küçük karabatak ve tepeli pelikan türleri, arıtma tesisinin

çevresinde gözlenmiştir. Yine Bern sözleşmesiyle kesin koruma altında olan flamingo, angıt, suna, kerkenez, kılıçgaga, akça cılıbit, küçük kumkuşu, ketenkuşu, küçük akbalıkçıl ve saz delicesi kuşları, alanda Ek-22'de belirtilen sayılarda gözlenmiştir. Deltadaki korunaklı çamur adacıklarında her yıl binlerce çift deniz kuşu kuluçkaya yatar. Kara gagalı sumru Türkiye'de yalnız Gediz Deltası'nda üremektedir ve bölge aynı zamanda bu türün Akdeniz kıyılarındaki düzenli olarak ürettiği beş alandan biri olma özelliğindedir. Büyük sumru, tüm Akdeniz kıyılarındaki düzenli olarak yalnızca Gediz Deltası ve büyük Menderes Deltasında üremektedir. Yukarıda da anlattığımız üzere söz konusu bölgede bir çok özel kuş türü yaşamakta olup, bu tür kuşlar neslinin tükenmesi tehlikesi ile karşı karşıyadır. Belirtilen bölgede davalı İdarelerce çamur atıklarının depolanması, sulak alana bu çamurların yayılması, okalıptüs ağaçlarının dikilerek sulak alanlarının kurutulması bu tür kuşların üreme alanlarını yok etmektedir. Üreme alanı elverişli olmayan ve kısıtlı olan kuşların nesli tükenmektedir. Sulak alan olan ve kuşların yaşamı için verimli bir alan olan bu bölgenin korunması ve kurutulma çalışmalarına son verilmesi gerek yasalarımız , gerekse uluslararası sözleşmeler gereği zorunluluktur.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

1-Bugüne kadar alanla ilgili olarak açılan ve devam etmekte olan davalar şöyle özetlenebilir;

- İzmir 4. İdare Mah. 2002/1549 Esas sayılı dosyada İzmir 2 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 26.09.2002 tarih ve 10936 sayılı " Gediz Deltasında bölgenin bir kısmının 2. Derece doğal sit alanından 3. Derece doğal site düşürülmesi ve bir kısım bölgenin sit alanı olmaktan çıkarılmasına ilişkin" kararının iptali için dava devam etmektedir. Söz konusu davada yürütmenin durdurulması istemi kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu karar ile aynı alan eski sit dereceleri niteliğini kazanmıştır. Bu sit derecelendirmesini 2 den 3 e düşüren ve bir bölümünü de tamamen sit derecelendirmesi dışında bırakan İzmir 2 nolu KTVKK nun 26.9.2002 tarih ve 10936 sayılı kararının iptali ve yürütülmesinin durdurulması için Doğal Hayatı Koruma Vakfı tarafından Kültür bakanlığı aleyhine İzmir 4. İdare Mahkemesinde açılan 2003/1549 sayılı davada, Sayın Mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda anılan kararın açıkça hukuka aykırı olduğu ve uygulanması halinde telafisi güç zararlar doğurabilecek nitelikte bulunması gerekçeleri ile 10.12.2003 tarihinde YÜRÜTMENİN DURDURULMASI kararı verilmiştir. İzmir 4. İdare Mahkemesinin 2003/1549 sayılı dosyasında (sit derecelerinin düşürülmesine ve kaldırılmasına ilişkin davada) verilen yürütmeyi durdurma kararına dayanak olan bilirkişi raporunda aslında tüm Gediz deltasının sahip olduğu değerler açısından 1. derece doğal sit olması gerektiği belirtilmiştir.
- İzmir 3. İdare Mahkemesi 2003/622 Esas numaralı dosyada "İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzsu tarafından faaliyetine devam ettirilen Atık su

Arıtma tesisinden çıkan çamurların alana yığılma ve alana okalıptüs ağaçları dikilmesi faaliyetlerine son verilmesi amacı ile açılan dava devam etmektedir.

- İzmir 1 İdare Mahkemesi dosyası (dosya numarası bildirilecektir.) da İzmir 1 nolu Kültür ve tabiat varlıklarını Koruma Kurulunun 9.10.2003 tarih ve 10817 sayılı "29.9.2002 gün ve 10936 sayılı kararları ile belirlenen 1. ve 3. derece Doğal sit alanı kapsamında hazırlanan 1/5000 ölçekli koruma amaçlı Nazım İmar Planının uygun olduğuna(OLUMLU);,1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planlarının kurulumuza iletilmesine karar verildi" şeklindeki kararı ve buna bağlı olarak İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinin 10.11.2003 gün ve 05.230 sayılı meclis kararı ile kabul edilerek 22.12.2003 tarihinde onanan;" 1. ve 3. derece doğal sit alanı olarak tescil edilen alanın 3113 ha lık kısmına ilişkin olarak hazırlanan 1/5000 ölçekli İzmir çığlı kıyı kesimi 1. Etap koruma amaçlı nazım imar planı'nın" iptaline ilişkin dava devam etmektedir.

Yakın gelecekte doğal sit derecelendirmesi tekrar yükseltile olasılığı bulunan bu alan ile ilgili koruma amaçlı imar planında herhangi bir düzenleme bulunmaması, atık tesisinden çıkan çamurların alana yığılmasına ve okalıptüs ağaçlarının dikilmesine izin alanın son hızla kaybına yol açacak, bölgenin ekolojik dengesi bozulacaktır. Oysa yine anılan raporda belirtildiği gibi şu anda dahi moloz dökümü yapılmakta olan alanın , gerekli önlemler yerinde ve ciddiyetle alındığında geri kazanımı mümkün gözükmektedir.

Dolgular ve fiziksel müdahale doğal su akışını ve besin zincirini kesecektir. Alanın en büyük özellikleri olan ve karasal ve denizel eko sistemlerin fauna ve floranın gereksinimi olan zengin besin kaynakları Gediz deltasının doğal yapısından kaynaklanmaktadır. Oysa planlama yapılan alandaki inşai faaliyetler ve dolgu yapılması, alanın doğal su akışını bozacağı gibi buna bağlı besin zincirini olumsuz etkileyecektir.

Gediz deltasının büyük bir bölümünü içine alan bölgede kurulu bulunan atık su arıtma tesisinden çıkan çamurlar ve bölgede dikilen okalıptüs ağaçları deltadaki ekolojik dengeyi olumsuz yönde etkileyecektir. Kültür ve Tabiat Varlıkları Kurulu'nun bu kararı ile Gediz deltası eko sisteminin İzmir metropolü için yaşamsal bir kaynak ve çevre dengesi olduğu unutulmuştur. Alanın tamamen doğal yapısı ve değerleri ile korunması gerekirken , Gediz Deltası'nda çamur yığılma işlemine izin vermesi temelde işleyen bir doğa parçasının işleyiş ilkelerini(ekosistem) dikkate almadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Doğal yaşamın işleyiş ilkelerine ters düşen bu kararın kaldırılması ve zarar verici eylemlere son verici yeni düzenlemeler yapılması sorununun ağırlığını bir nebze olsun azaltacaktır.

GEDİZ DELTASININ KORUNMASI'NDA YASAL DAYANAKLAR;

Sulak alan olan Gediz Deltası'nın korunmaması halinde aşağıda özetle bildirilen yasalar ihlal edilecektir;

a. **Anayasa.** Anayasa'nın 17/1.maddesine göre; " Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" ve yine Anayasa'nın 56/2. maddesine göre, " Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir".

b. **Ramsar Sözleşmesi** Türkiye Cumhuriyeti, Bakanlar Kurulu'nca 15.03.1994 gün 5434 no'lu kararla Su Kuşları Yaşama Ortamı olarak Uluslararası öneme sahip sulak alanlar hakkında düzenlenen Ramsar (Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslar Arası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme) Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. Bu sözleşmenin amacı doğal ve yapay devamlı veya geçici suları durgun veya akıntılı tatlı, acı veya tuzlu denizlerin gel-git hareketinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan bütün sular, bataklık, sazlık ve türbiyerler sulak alanlarının giderek artan şekilde kaybına sebep olacak hareketleri şimdi ve gelecekte durdurmayı hedeflemektedir. Ayrıca bu sözleşmenin amacı bakımından ekolojik olarak sulak alanlara bağımlı olan kuşlar olan su kuşları da koruma kapsamındadır. Bu Uluslararası sözleşme uyarınca her iki taraf listeye dahil olsun veya olmasın sulak alanlar da tabiatı koruma alanları ayırarak sulak alanların ve su kuşlarının korunmasını geliştirecek ve yeterli inzibati tedbirleri alacaktır. *Davalılarca bu sözleşme gereğince Gediz Deltası'nda ki sulak alanın ve bu bölgede yaşayan su kuşlarının korunmasını geliştirici tedbirler almadığı gibi, aksine bölgeye moloz dökülerek, tesisinin çamurları yığınak yapılarak ve okalptüs ağaçları dikilerek su kuşlarının yaşam alanları yok edilmektedir. Çamur yığınlarının bir kısmı Gediz Deltası Ramsar Sınırları içerisinde.*

c. **Bern Sözleşmesi;** Avrupa'nın yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi kısaca Bern Sözleşmesi Türkiye tarafından 9.1.1984 tarihinde onaylanmış, 20.02.1994 tarih ve 18318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu sözleşmenin 4 . maddesi'ne 1.fıkrasına göre " Her Akit taraf, yabancı flora ve fauna türlerinin yaşama ortamlarının, özellikle I ve II nolu ek listelerde belirtilenlerin ve yok olma tehlikesi altında bulunan doğal yaşama ortamlarının muhafazasını güvence altına almak üzere, uygun ve gerekli yasal ve idari önlemleri alacaktır" , üçüncü fıkrasına göre "Akit taraflar , II ve III nolu ek listelerde belirtilen göçmen türler için önem taşıyan ve kışlama, toplanma, beslenme, üreme veya tüy değiştirme yönünden göç yollarına uygun ilişki konumunda bulunan sahaların korunmasına özel dikkat göstermeyi kabul ederler.". 6.Maddesi'ne göre " Her akit taraf , II no'lu ek listede belirtilen yabancı fauna türlerinin özel olarak korunmasını güvence altına alacak ve gerekli yasal ve idari önlemleri alacaktır." Bu madde de belirtilen önlemler arasında " Üreme ve dinlenme yerlerine kasıtlı olarak zarar vermek veya buraları tahrip" in yasaklanması vardır. Söz konusu Bern Sözleşmesi'nin ek kısmında belirtilen koruma altına alınan ve Bern Sözleşmesi kapsamında olan bir çok kuş türü, Gediz Deltası'nda yaşamakta üremektedir. Bu Deltada yaşayan kuş türlerinin ve üreme alanlarının bu sözleşme şartları uyarınca korunması gerekmektedir .

d. **Çevre Kanunu;** 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun madde 3(a) bendine göre; " Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi gerçek ve tüzel kişilerle, vatandaşların görevi olup, bunlar bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler".

e. **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası:** 2683 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 9. Maddesi gereğince; " Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak , korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında , her çeşit inşai ve fiziki müdahalede bulunmak, bunları yeniden kullanıma açmak veya kullanımlarını değiştirmek yasaktır." Yasanın 65. Maddesine göre; " Sit şartlarına ve koruma planlarında , Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunca belirlenen alanlarda öngörülen şartlara aykırı izinsiz inşaat yapan veya yaptıranlar cezalandırılırlar".

f. **Kıyı Yasası;** Kıyı Yasası'nın 5.Maddesi'ne göre "Kıyılar, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açıktır. Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz; duvar, çit, parmaklık, telörgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz." Yine aynı yasaya göre "(Değişik: 13/10/1992 - 21374 R. G.) Kıyılara moloz, toprak, curuf, çöp gibi kirlenici etkisi olan atık ve artıklar dökülemez."

g. **Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği;** Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği 6. maddesi gereğince Sekiz hektardan daha büyük doğal sulak alanlar doldurulamaz ve kurutulamaz. Sekiz hektardan daha küçük doğal sulak alanların kurutulması ve doldurulması Bakanlığın iznine tabidir.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız üzere , İzmir'de Gediz Deltası Bölgesi'nde yaşamlarını sürdüren dünyada sınırlı sayıda bulunan ve soyu tükenmekte olan bir çok kuş türünün yaşamı tehlike altındadır. Bu tehlikenin bitmesi ancak bölgede çevreye zarar verici faaliyetlere son verilmesi ve bölgenin tam olarak korunması ile mümkündür.

Şirin dostlarımız kuşların yaşam alanlarının yok olmaması ve ekolojik dengenin korunması için hukuki mücadele mahkemelerde devam etmektedir. Doğa ve çevre dostu kuş dostu olan bir çok insan bu mücadeleye sevgi ve azimle katkı koymaktadır.

BİR İNSAN OLARAK DOĞA İLE DOSTÇA VE UYUMLU YAŞAMAK ADINA ŞİRİN KUŞ DOSTLARIMIZ SEVGİYLE KALIN.

**KIBRIS, ORTADOĞU VE
ULUSLARARASI POLİTİKALAR**

KIBRIS, ORTADOĞU VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Ender EREN
Yeşiller-İstanbul

Sevgili Yeşiller, dostlar ve misafirler,

Yeşiller daha önce sunulduğu gibi küresel ölçekte birliğini tamamlamak isteyen hareketlerden biri. Avrupa boyutunda ise zemini Avrupa Birliği olmak üzere AB'nin sınırları dışında bir organizasyonu olduğuna daha önce değinildi. Avrupa'nın önemli ülkelerinde Yeşillerin, iktidara gelmeleriyle, artık dünya politika sahnesinde kaçınılmaz roller alırken, eleştiri oklarına hedef olmalarına da doğal bir gelişme diye bakıyorum. Başta gelen sebeplerin en basiti bu olmak üzere Yeşiller, bölgemizde ve coğrafyamızda yanıcı ve yakıcı siyasi gelişmelere uzak kalmayarak başta ülke Yeşilleri olarak, daha sonra Federasyon ve Avrupa Parlamentosu kanalıyla, problemlerin barışçı çözümleri için kayıtsız kalmamıştır.

Kıbrıs konusunda kendi ülkelerinde tarafları birbirine yaklaştıran çalışmaların dışında Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu konuya el atmış ve o gün için konuyla ilgili ve çözüme istekli olanları bir araya getirerek en önemli fazında etkili olmuşlardır. O günlerden bugünlere gelindiğinde, artık Kıbrıs'taki gelişmeler canlı ve sonuca varılabilecek bir şekil almıştır. Bu da tarafların katkılarının yanısıra çeşitli faktörlerin ve parametrelerin devreye girmesiyle olmuştur.

Bu arada son zamanlardaki en acımasız saldırıyı küresel olarak sürdüren Bush'un Amerikasını unutmamak gerek. Kendine üs kapılarını gizlice ve sinsice açmaya çalışan Bush'un Amerikasına Kıbrıslı Rumların İngiliz üssüne karşı yaptıkları mücadeleyi hatırlatmak gerekir. Bugünlerde bir yandan Bush'un Amerikasının arabulucu girişimlerinin masumiyetine inanmamak gerekirken, cevap ekine de, "ne kadar az Amerika ilgisi olursa o kadar iyi" demek gerekir.

Kıbrıs Rumlarının da son zamanlar yaptığı önemli bir hatalı girişimi unutmamak gerekir. Adaya konuşlandırılması düşünülen SS roketleri her kesimin tepkisini çektiği gibi, bizlerin de protestolarına neden olmuştu. Barış yanlıları ve savaş karşıtlarının uzun soluklu direnişleri sonucunda Kıbrıslı Rumlar bu kararlarını geri çekmişlerdi.

İşte zamanla yapılan politik baskılar sonunda Kıbrıslı Türklerin sınır kapılarını Kıbrıslı Rumlara açmaları bütün barışseverleri daha da umutlandırdı ve bugüne kadar yapılan ilerlemelerin boşuna zorlanmalar olmadığını ortaya çıkarttı.

Ekolojik açıdan tarafların birbirlerini tamamlamaları gerektiği açıktır. Lefkoşe'nin doğası gereği önemli sorunlarından biri olan kanalizasyon sorunu, tarafların mecburen birbirleri ile iletişime geçmesi, ekoloji faktörünün zaman zaman halklar arasında ne kadar önemli rol oynayacağını gösterir.

Diğer zorunlu bir faktör de su meselesidir. Su artık bütün dünyada politik bir malzeme haline gelmektedir. Türkiye, doğası gereği bunu en fazla yaşamaktadır. Kurak zamanlarda Türkiye'den gelen suyun sadece Kıbrıslı Türklerin kullanımına sunulması, yüzyıllardır komşuluk hakkına önem veren olumlu geleneklerimizle herhalde hiç uyusmaz.

Ayrıca bu Akdeniz adasının geleceğinin Akdeniz'in temiz kalmasıyla ne kadar ilgili olduğu, tarafların da bunu göz ardı etmemesi gerektiği oradadır. Burada Kıbrıslı Yeşillerin Türkiye'deki Anti-Nükleer Kampanyaya destek verdiklerini de unutmamak gerekir. Ortadoğu'nun siyasi tarihi ve geleceğinin enteresan gelişmelere tanık olduğu hepimiz tarafından bilinmekte. Bir yanda, Kıbrıs'ın - Lefkoşe'nin- çok eskilerde inşa edilse bile, her iki tarafındaki duvar kaldırılmaya çalışılmakta iken, İsrail'de İsraililer kendilerini koruma bahanesiyle duvarlar inşa etmektedirler.

Tüm Ortadoğu, dünyanın diğer ülkelerinde politik ağırlığını hissettirmektedir. İnsanlığın en eski tarih bölgesi, insanlığın en yeni tarihli bir ülkesinin acımasız saldırısı karşısındadır. Esasında bir medeniyetler karşılaşması söz konusudur. Türkiye'nin şimdiki başbakanının 'medeniyetler çatışması yoktur' cevabına burada yeri gelmişken değinmek gerekir. Başbakan dünya kamuoyu incinmesin, ya da AB görüşmelerine daha uyumlu gözükeyim diye konuyu iyi dilekler tarzında geçiştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca benim görüşüm bu sadece egemenlerin uydurduğu bir tez değil, daha ilk başından, modernite tartışmalarından bu yana devam etmektedir, temelinde bunlar yatmaktadır.

Irak'ta yaşananlar yeni zorlama anayasaya rağmen bir trajediye dönüşmüştür. Büyük devletlerin petrole dayalı sistemlerinin iştahı dur durak bilmemektedir ve kendi istedikleri sonuç alınıncaya kadar bölgeden çıkmayacaklardır. Tabii ki kod isimler olarak Kerkük ve Musul her zaman ön plana çıkarılacak ve burada hak talepleri durumu daha da zorlaştıracaktır.

Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri öteden beri sorunluydu. Tarihsel olarak dile getirilen sorunların kökleri çok derinlerde yatmaktadır. Bunların çözümü halkların bir araya gelmesinde yatmaktadır. Her zaman değinildiği gibi kurak zamanlarda işlenen su polemliği, sınır bölgede yaşayan halkın bölünmüşlüğü ve

ilişkileri sorun yapıldı. Artık ilişkiler düzeltilmeli, bir komşumuzla daha az problem yaşamalıyız.

Yeşiller de çevre alanında ilişkilerini başlatmalı, bir iletişim ağı kurmayı denemelidirler. Su ticareti İsrail'le müttefik ilişkisi ötesinde görülmelidir. Bölgede tek taraflı su antlaşmaları diğer ülkelerle olan ilişkilerde zorlanma yaratır. Burada önemli olan suyun fiyatı değil, bölgedeki dengelerdir. Daha evvel Kıbrıs'la ilgili olduğu gibi böyle önemli bir kaynağı elinde bulunduran Türkiye bölgemizdeki ülkelere bu konuda adil davranmak zorundadır.

Türkiye AB'ye girer veya girmez.Uzun vadede bölgede kalıcı bir barışı istiyorsa komşularıyla iyi geçinmeli, onların taleplerinde titiz olmalıdır. Her iki halde de Türkiye sınırları AB ileri karakolu olarak sınırlarını bir duvar gibi görmemeli.

Ortadoğu'nun en yanıcı problemlerinden biri olan Filistin İsrail ilişkileri halen en zor fazlarından birindedir.Olanın bitenin onaylanması mümkün değildir.Burada gerek Avrupa Yeşillerinin gerek diğer Yeşillerin her zaman talebi olan Barış'ın en kısa zamanda tesisi için elden gelenin yapılması kaçınılmazdır.

Büyük Ortadoğu planı diye önerilen bölgenin ülkelerinin birleştirilerek mono kültürlü barış stratejilerinin altında gene ABD'nin nüfusunun bölgeye tamamıyla hakim olması yatmaktadır.

Türkiye'deki Yeşiller ise konumları ve süreçleri gereği uluslararası ilişkilerini ilk etapta Avrupa Yeşilleri ve Başta Avrupa Federasyonu ve şimdi Avrupa Yeşiller Partisi ile ilişkilerini geliştirmektedir. Bunun yanı sıra Sosyal Forum ilişkileri ile bütün dünya sorunları ile ilgili gelişmelerde varız. Bunları bir noktaya kadar diğer gruplarla Türkiye'ye taşımaktayız.

Son olarak açık olup değinilmesi gereken bir konu da şudur: yaz başında İstanbul'da yapılacak NATO zirvesine karşı tutumumuz nettir. Bu duruşumuzu sergilerken barışçı ve pasifist tavrımızdan ödün vermeyeceğimizi de belirtmek gerekir.

Dinlediğiniz için teşekkürler.

GENETİK DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR (GDO) DEKLARASYONU

YAŞAM PATENTLENEMEZ

GDO'YA HAYIR PLATFORMU

Uzunca bir zamandır sofralarımızı, sağlığımızı, geleceğimizi tehdit eden bir hayalet dolaşüyor etrafta. Çok uluslu şirketlerin, gözü doymaz girişimcilerin başımıza sardığı bu belanın adı: Genetiği değiştirilmiş organizmalar; kısa adıyla GDO.

GDO, uluslararası literatürde kısaltılmış şekliyle "GM" veya "GMO" olarak geçen "*Genetically Modified Organism*"in Türkçe karşılığı.

Daha az alandan daha çok verim elde etme, çiftçinin gelirinin katlanarak artması, bu sayede ülke ekonomisinin gelişmesi, refah düzeyinin artışı, tarımın endüstrileşmesi gibi hedefler gösterildi önce. Ülke çiftçisi ve onu bilinçlendirecek tarım teşkilatlarına bu yüce hedeflere, bu güzel yarınlara ulaşılması için toprağın sentetik kimyasal gübrelere beslenmesi, zararlı otların, böceklerin, mikropların ilaçlarla yok edilmesi gerektiği bilinci yerleştirildi. Bu bilinç yerleştirildikten sonra ulusal ve uluslararası gübre fabrikaları, ecza endüstrisi dev büyümeler gösterdi, ilacı daha güzel püskürten, gübreyi daha iyi atan, toprağı daha kuvvetli ve hızlı işleyen makina teknolojileri geliştirildi. Suni gübreyle alınan bitki daha çok gübre istedi, ilaca dayanıklılık kazanan böcekleri öldürebilmek için daha kuvvetli zehirler gerekti... Gıda endüstrisi büyümeye başlamıştı, daha fazla ürün elde etmek için, standart çeşitlerin verimleri az bulunup hibrit tohumlar geliştirildi... Artık karşımızda gübreciler, ilaççılar, tohumcular imparatorluğu vardı. İmparatorluk, dünyanın dört bir yanına saldırdı, en bakir topraklara girdi. Toprağın efendisi olan çiftçi daha ne olduğunu anlayamadan küresel imparatorluğun kölesi haline gelmişti. Uluslararası devler, insanlık tarihinin en büyük buluşlarından olan atomu, nasıl insanların aleyhinde kullandıysa, genetik biliminin keşiflerini de insanlığa hizmet etmek bahanesiyle kâr aracına dönüştürdüler... ve bomba, bu sefer GDO adıyla, bir kez daha insanlığın tepesinde patladı.

1. Biyolojik "zenginlik"

GDO'yla ilgili en önemli kaygılardan biri; aktarılmış genlerin doğal bitki türüne atlayarak, buldukları çevredeki doğal türlerde genetik çeşitliliğin kaybına neden olmaları, yabancı türlerin doğal yapılarında sapmalara neden olmaları, ekosistemdeki tür dağılımını ve dengeleri bozmaları.

Türkiye'de GDO konusunda en fazla dikkat edilmesi gereken konulardan biri bu. Türkiye, biyolojik zenginlik bakımından çok şanslı bir ülke:

Biyolog Aykut Kence'nin koordine ettiği **Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri** adlı envanter çalışmasına göre; ülkemizde 120 memeli türü, 413 kuş türü, 93 sürüngen türü, kurbağagillerden 18 tür, 276 deniz balığı türü, 192 içsular balığı türü bulunuyor. Bunların yanısıra 60-80 bin kadar böcek türü, çiçekli ve çiçeksiz tohumlu bitkilerden 9 bin tür biliniyor. Alg, mantar, yosun gibi diğer bitki gruplarının sayısı ise iyi bilinmiyor. Daha yeni bazı kaynaklar ise ülkemizdeki bitki türü sayısını 11 bin olarak belirtiyor.

Bu rakamlar tropik bölgelerle kıyaslandığında küçük sayılabilir. Ancak, örneğin Avrupa ile karşılaştırılacak olursa, Türkiye tür sayısı bakımından oldukça zengin. 11 bin bitki türümüzden 2 bin kadarı, başka hiçbir yerde bulunmayan türler. Tüm Britanya Adalarında toplam 2 bin, tüm Avrupa'da 11.500 bitki türü olduğunu düşünecek olursak, ülkemizin zenginliği daha iyi anlaşılır.

Hiçbir ekonomik değeri olmayan yabancı türlerin varlığının kime ne faydası var, diye düşünülebilir. Ancak durum hiç de sanıldığı gibi değil. Bir ülkenin bitki ve hayvan türleri açısından sahip olduğu zenginlik, aynı yeraltı kaynakları ya da tarihi eserler gibi o ülkenin en önemli zenginliklerinden biridir. Çeşitli türler oldukça girift bir biçimde birbirleriyle etkileşim içerisinde bulunur ve bizim de içerisinde bulunduğumuz ekolojik sistemi sağlıklı tutarlar.

Biyolojik zenginliğin ekonomik yararları da var. Yerel çeşitler ve yabancı türler ekonomik değeri olan bitki ve hayvanların gen rezervi durumundadır. Herhangi bir tür için yapılan ıslah çalışmalarında bu türler kullanılır.

Örnek verecek olursak: 1970'te ABD'de mısır ekim alanlarında rastlanan bir pas hastalığı tüm ürünün %15'inin kaybedilmesine ve 2 milyar dolarlık maddi zarara yol açmıştı. Yapılan araştırmalar sonucunda Meksika'da bulunan yerel bir mısır çeşidinde bu hastalığa dayanıklı genler keşfedildi. Bu genlerin melezleme yoluyla diğer mısıra aktarılmasıyla bir sonraki yılın ürünü kurtarıldı.

Benzer bir olay da buğday yetiştiriciliğinde yaşandı. 1960'lı yıllarda bir yaprak pası hastalığı ABD'nin kuzeybatısında büyük zararlara yol açmıştı. Ülkemizden götürülen yabancı bir buğday çeşidinin Amerikan buğdayıyla melezlenmesi sayesinde hastalığın yol açtığı zarar önlendi. Araştırmacılar, bu yabancı buğdayın daha birçok hastalığa dayanıklı olduğunu gözlemledi. ABD Tarım Bakanlığı'nın bir raporuna göre Türkiye'den gelen buğdayın ABD buğday üretimine toplam maddi katkısı, yılda 50 milyon doların üzerindedir.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi Türkiye biyolojik zenginlik açısından birçok ülkeden avantajlı konumda. Bu nedenle de biyolojik zenginliğin korunması konusunda çok daha hassas davranılması şart. Genler ve canlılar üzerindeki ya da genlerin parçaları üzerindeki patent uygulamaları yüzünden kayıplara uğrayacağımız da açık. Bitki genetiği kaynakları konusunda dünyaca ünlü otoriteler olan Cary Fowler ve Pat Money'in bu konudaki görüşü şöyle: "*Bitki ve gen patentlenmesinin ve tekelleşme olanağının gelmesiyle, uluslararası şirketler kaybolmakta olan genler konusunda piyasada tekel kurmaya çalışmaktadırlar. Sonuç, tarımın kendisinin tümünden mahvı olabilir*".

Tür çeşitliliği sistemin kendi kendini dengelemesini sağlayan en önemli araçlardan biri. Türün bir çeşidi felakete uğradığında, diğer çeşitlerin farklı genetik özellikleri türün yaşamının sürdürülmesini sağlar. Ekolog Barry Commoner'e göre, ekolojik sistemler aşırı stres altında bırakılırsa, ani, şaşırtıcı felaketler yaşanabilir.

Commoner, **Closing Circle** adlı eserinde "*sistemin dinamik kendi kendini dengeleyen özellikleri, ona istikrar kazandırır. Eğer aşırı ölçüde stres altına sokulursa, bu aynı özellikler dramatik bir çöküşe yol açabilir*" diyor.

Yapısında kimyasal ilaçtan hayvan genlerine kadar pek çok yabancı madde barındıran GDO'nun böyle bir strese yol açacağı şüphe götürmez. Commoner'e göre; "*ekolojik sistem bir yükselteçtir, öyle ki bir yerdeki küçük bir çalkantının başka bir yerde büyük, uzak, uzun süre ertelenmiş etkileri olabilir.*"

Sadece kâr amacı güderek hareket eden çok uluslu şirketlerin bu *uzun süre ertelenmiş etkileri* hesap edip etmedikleri oldukça tartışmalı bir konu.

Çeşitlilik mi, monokültür mü?

Biyolojik çeşitliliği korumanın en önemli nedenlerinden biri de muhtemel besin kaynaklarını garanti altına almak. Doğabilimci Norman Myers'in, **Yabancı Türler Hazinesi** adlı kitabında yakın zamana kadar kullanılmayan oldukça ilginç birçok bitki türü var. Doğal olarak mumla kaplı olduğu için sıcakta depolanmaya dayanıklı kabak, sapı, yaprağı, kökü dahil her kısmı yenebilen, yüksek oranda protein taşıyan "kanatlı fasulye" bunlardan yalnızca ikisi.

Bergamot, göleviz, ısıt, üryani, taflan, alıç, buttum, delice, idris, melengiç, ünnap, üvez, vişnap, mürdümük... Bunlar Anadolu'da köy ve kasaba pazarlarında rastlanan yenebilir bitki çeşitleri. Ayrıca ülkemizde ıslah çalışmaları açısından incelenmeyi bekleyen altı sığır ırkı, dört keçi ırkı, çeşitli koyun, manda, at ve kümes hayvanı ırkı mevcut. Bu çeşitlerin tarımcılık açısından üstün özelliklere sahip olması muhtemel.

Tarım bilimcilerine göre, dünyada insan besini olmaya uygun 80 bin bitki türü var. Tarih boyunca 3 bin kadar bitkiyi yiyecek olarak kullanmışız. Yaygın olarak yetiştirilen tür sayısı ise 150.

Günümüzde ise yalnızca 15 kadar bitki türü tüm dünya nüfusunun %90'ını doyuruyor. Üstelik yaygın olarak yetiştirilen tür sayısı giderek azalıyor, bu türlerin yabancı çeşitleri de yavaş yavaş ortadan kalkıyor. Kaybolan her yabancı çeşitle birlikte gen zenginliği biraz daha daralıyor.

Modern tarımda kullanılan ve birbirlerinin genetik yönden kopyası olan çeşitler, geniş alanlarda tek tip olarak yetiştiriliyor. Bu yetiştirme yöntemi, yani *monokültür*, çeşitli ekonomik avantajlar sağlıyor, ancak doğada her kazancın bir de bedeli var. Örneğin, monokültürdeki tek tip bireyler hastalıklardan da aynı derecede etkileniyor. Ortaya çıkan bir hastalık tüm ürünü etkileyecek şekilde hızla yayılabiliyor.

Gıda sanayi için binlerce hektar alanda ve çoğunlukla aynı araziler üzerinde dikimi yapılan biber ve domatesler buna örnek olarak gösterilebilir.

Monokültür yayıldıkça, yediğimiz ürünlerden aldığımız besin ve damak tadı da tek tipleşiyor. Örneğin Asya'da 140 bin çeşit pirinç var. Ancak beş ya da altı çeşit yoğun olarak ekiliyor, bu beş çeşit pirinç, ekilmiş toprakların %60-70'ini oluşturuyor. GDO'ların yarattığı en önemli tehlikelerden biri tam da bu noktada ortaya çıkıyor. Modern tarım yöntemlerinin yol açtığı etkiler yüzünden zaten yeteri kadar azalmış olan çeşitler de GDO'nun tehdidi altına giriyor. Çünkü GDO'ların aktarılmış genleri çevresinde bulunan, geleneksel yöntemlerle üretilen ürünlere de geçebiliyor.

Çeşitlerin azalması ve ürünlerin giderek tek tipleşmesi, o ürünün zayıf noktalarının da tek tipleşmesi demek. Genetik zenginliğin kaybının yanısıra, ortaya çıkabilecek yeni bir hastalığın belli bir alandaki tüm türü tehdit edebilmesi de mümkün. Böyle bir olay akıl almaz sosyoekonomik zararlara yol açabilir.

ISAAA'nın (Uluslararası Tarım-Biyoteknoloji Uygulamaları Kuruluşu) 1998 tarihli raporuna göre, GDO'lu tohumların %70'i zararlı ot öldürücü ilaçlara, geri kalanları da böceklerle karşı tolerans gösteriyor. Yani GDO'lu tohumdan ürün yetiştirmek için daha fazla ilaç gerekiyor. Bu da geniş alanlarda yüksek oranda ilaç kullanımı ve birçok türün ölümü anlamına geliyor.

ABD'de Balık ve Vahşi Hayat Derneği glifosat gibi bitki öldürücü ilaçların kullanımı yüzünden tehlikede olan 74 bitki türü belirledi. Üstelik iddia edilenin aksine, tarım ekim alanlarında GDO'lu tohum kullanan çiftçilerin, daha fazla tarım ilacı kullandıkları da ortaya çıktı. 2003 Kasım ayında yayınlanan bir çalışma raporuna göre; ABD'de transgenik mısır, soya ve pamukta daha fazla tarım ilacı kullanıldı.

Geçtiğimiz sekiz yılda, *Bacillus Thuringiensis*'in (Bt) kullanıldığı transgenik çeşitlerdeki pestisit kullanımının yaklaşık 10.000 ton azaldığı, zararlı ot ilaçlarına dayanıklı transgenik bitkilerde kullanılan ilaç miktarının da yaklaşık 35.000 ton arttığı saptandı. (1) Karşılaştırma için rakam vermek gerekirse; yoğun tarım yapılan Bursa'da 2002'de kullanılan toplam mantar ilacı 1.674 ton, böcek ilacı 530 ton, ot ilacı 114 ton, Türkiye genelinde tüketilen toplam tarım ilacı ise 30.700 ton.

GDO'lu tohum eken ya da tozlaşma yoluyla tarlasındaki ürünlerde GDO'lu tohumun genetik özellikleriyle etkilenmiş ürünler yetiştiren çiftçiler, tarlalarında basılabildiği güç hastalıklarla karşılaştılar. Örnek verecek olursak: Meksika'daki 9 eyaletteki (Chihuahua, Morelos, Durango, Mexico State, Puebla, Oaxaca, San Luis Potosi, Tlaxcala and Veracruz), 138 tarımsal çiftlikten alınan 411 numune grubundaki 2.000 bitkide gen analizleri yapıldı. 9 eyaletten alınan GDO'lu olmayan yerli mısır numunelerinde, ABD'de insanların tüketmesi yasak olan, AgroEvo'nun ürettiği Starlink mısır çeşidindeki protein Bt-Cry9c geni bulundu. Ayrıca aynı eyaletlerde, Monsanto ve Novartis/Syngenta şirketlerinin gen aktarımı yapılmış mısır çeşitlerindeki Bacillus thuringiensis (Bt)'e de rastlandı. Monsanto'nun mısır bitkisinin zirai ot ilacına direnç göstermesi için aktardığı protein CP4-EPSPS patentli geni de yerli mısırlara bulaştı.

GDO'nun önemli bir özelliği, doğal bitki ve hayvan üreme şekillerinden çok daha hızlı ilerleme kaydetmesi. Bu durum, hem yeni yaşam formlarının gelişmesine yol açma ve hem de bunu dünyanın evrimsel gelişimine uygun olmayacak şekilde ve kontrol edilemeyecek hızda yapma potansiyeline sahip.

Arılar ve rüzgarlar GDO'lu polenleri alıp, komşunun geleneksel ekiminin üzerine bırakıyor. Böylece civardaki, bitkiler genetik olarak değiştirilmiş bitkilerin içerdiği böcek ve ot ilaçlarına karşı dirençli hale geliyorlar. GDO karşıtlarınca *Frankeştayn Gıda* olarak nitelenen, kolera bakterisinin genini taşıyan yonca, tavuk geni taşıyan patates, akrep geni taşıyan pamuk, balık genli domates gibi gıdaların doğal çeşitliliğe verdikleri zarar sonucunda yeni Frankeştaynların ortaya çıkmasına olanak sağlanıyor.

Prof. Dr. Tahir Aksoy, 2003 yılında Türkiye Çevre Vakfı tarafından düzenlenen **Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Paneli**'nde genetiği değiştirilmiş hayvanlar hakkında şunları anlatıyor: "*Çiftlik hayvanları içinde, benim bizzat çalıştığım tavuklar büyük bir değişime uğradılar. 'Sinmorfozis' dediğimiz, doğadaki bütün canlıların belirli bir oranı vardır. Yani hepsinin kalbi, akciğeri, karaciğeri, bedenindeki parçalar bir denge içindedir. Bir 'broiler', 42 günde 2,3 kg.'a ulaşıyor, göğüs etleri ve butları gelişiyor, ama kalbi ilkel bir tavuğunki gibi. Bu zavallı kalp, günde 300-400 kere atarak kanı pompalıyor, akciğerler de küçük, 42 günlük 'Broiler'da kalp ve akciğer basıncı, tıpkı 80 yaşında şişman bir insanın durumuna düşüyor. Karında sular toplanıyor. Bunu yaşatabilmek için oksijen vermek gerekiyor. Bu hayvanların bağışıklık sistemleri, kâğıt gibi olmuş. Ayağını ıslatsanız koli enfeksiyonuna yakalanıyor. Hiç hastalık yapmayan şeyler şimdi bunlarda hastalık oluyor. Bir hayvan 17 haftalık yaşa gelene kadar 17 kere aşı oluyor, yani 20 haftada 17 defa aşı oluyor. Cıvıv geldiğinde, sandıkta ilaç geliyor. Şimdi bunlar gözlem altında. Amerika'da veteriner fakültelerinde 'Food Animal Medicine' diye bir dal ortaya çıktı. Hayvana sağlıklı yaşam koşullarını da vermek gerekir."*

Bir diğer sorun da farklı genetik kombinasyonların farklı çevrelerde nasıl tepki vereceğinin, yapılan değişikliğin diğer nesillere yansıyor yansımayacağıının

tahmin edilmesinin imkânsız olması. Uzmanların nitelendirmesine göre durumun adı *kararsızlık problemi*. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, sütünde yüksek düzeylerde insan a-antitripsini üretmesi için genomuna yabancı bir gen eklenen, ancak onunla aynı verimi sağlayan tek bir dişi döl veremeyen transgenik koyun Tracy.

2. GDO ürünleri sağlığımızı nasıl etkiler?

GDO'lu ürünlerin temel sakıncalarından biri de insan sağlığına karşı olumsuz etkileri. Ülkemizde 2000 yılında Çevre Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Biyoteknoloji Derneği'nin ortaklaşa düzenlediği **Küreselleşme Sürecinde Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Sempozyumu**'nun katılımcılarından biri olan Dr. Vehbi Eser'e göre, sağlık riskleri şunlar; antibiyotiklere karşı dayanıklılık oluşturması, gıda olarak kullanımda insan ve hayvanda toksik ya da alerjik etki yapması, doğrudan alım durumunda insan ve hayvan bünyesindeki mikroorganizmalarla birleşme ihtimali.

GDO'lu ürünlerin oluşturduğu sağlık risklerini doğrulayan bilimsel araştırmalara her geçen gün bir yenisini daha ekleniyor. Örneğin, Brezilya fıncığının bir genine sahip olan transgenik soya fasulyesi, fıncığa alerjisi olanlarda alerjiye neden oluyor. Yapılan çalışmalar, bitkilerdeki alerjikliğin böceklerle ve hastalıklara karşı oluşan savunma mekanizmalarındaki proteinlerle bağlantılı olduğunu gösteriyor. Uzmanlar, hastalıklara ve böceklerle direnç göstermeleri için değiştirilen transgenik bitkilerin diğer bitkilerden daha yüksek bir alerjik potansiyele sahip olabileceğine dikkat çekiyor.

Rowett Enstitüsü'nde çalışan Arpad Pusztaria'nın son deneyleri GDO'larla ilgili yeni kuşklar ortaya çıkardı. Sözü edilen çalışmada, genetik yapısı değiştirilmiş patateslerin fareler için toksik olduğu, bağışıklık sisteminde bozukluklar, viral enfeksiyonlar gibi birçok etkileri olduğu ortaya çıktı. Genetiği değiştirilmemiş patateslerle beslenen fareler gayet sağlıklıydı. Sonraki deneyler toksikliğin gen transferi yöntemiyle ilgili olduğunu ortaya çıkardı.

Moleküler genetikçi Joe Cummins'in yaptığı bir çalışmada çok daha ürkütücü olasılıklar gündeme geliyor. Bu çalışmada, transgenik bitkilerde gen transferini yönetmekte kullanılan karnabahar mozaik virüsünün (CaMV) yeni virüslerin oluşumunda rol oynayabileceği kanıtlanıyor. CaMV insan hepatit B virüsüyle yakından ilişkili bir virüs ve aynı zamanda AIDS virüsü gibi insan retrovirüsleriyle dizi homojenleri içeriyor. Aynı virüsün birçok bitkide, mayada, böceklerde ve Escherichia coli'de etkin olduğu belirtiliyor. Bilimciler iki tür potansiyel tehlikeye dikkat çekiyor; durgun virüslerin yeniden harekete

(1) Impacts of Genetically Engineered Crops on Pesticide Use in the United States: The First Eight Years, Dr. Charles M. Benbrook Northwest Science and Environmental Policy Center Sandpoint Idaho November 25, 2003.

geçmesi ve CaMV ile diğer virüsler arasında yeni bulaşıcı diziler oluşturabilecek rekombinasyonlar oluşması.

Bir başka deney, besinler yoluyla aldığımız yabancı DNA'nın hücrelerimize taşınabileceğini ortaya çıkardı. Yakın zamana kadar DNA'nın bağırsaklarımızda sindirilebileceği düşünülüyordu. Ancak deneyler durumun aksini kanıtladı. Bakteriyel bir virüsün DNA'larıyla beslenen farelerde bağırsak boyunca yaşayabilen ve kana karışabilen büyük virüs DNA'sı parçaları bulundu. Alınan DNA'lar lökositlerde, dalak ve karaciğer hücrelerinde de görüldü ve virüs DNA'sının fare genomuna yerleştiği kanıtlandı. Hamile farelere yedirilen virüs DNA'sı, ceninin ve yeni doğmuş yavruların hücrelerine geçtiği de belirlendi.

3. GDO verimi gerçekten artırır mı?

Genel bir kural olarak, tarım sistemine ne kadar enerji harcanırsa, üretim o kadar yükselir. Ekolog Odum'un hesaplarına göre; doğadaki bitkileri devşirerek yaşayan avcı-toplayıcı toplumlarda hektar başına yıllık hasat 0.4 ila 20 kilo arasında. Geleneksel yöntemlerle tarım yapan toplumlarda, yılda hektar başına 50 ila 2.000 kilo ürün alınabilir. Modern tekniklerle tarım yapan, sanayi toplumlarında ise bu miktar yılda hektar başına 2.000 ila 20.000 kilo. Sanayi domatesinde özellikle hibrit kullanımıyla 100.000-200.000 kg.ürün alınabilir.

Bu verim elbette artan enerji girdileriyle sağlanıyor, geleneksel tarımda, saban, hayvan gücü vb. yollarla sisteme harcanan enerji, modern tarımda traktör, kimyasal ilaç vb. şekillere bürünüyor.

Peki bu kadar büyük bir artış bedelsiz sağlanabilir mi? Ekoloji ve doğa bilimleri alanında çalışan her bilimcinin üstüne basa basa belirttiği gibi; *doğada bedelsiz kazanç olmaz!* Bu kazancın bedeli de artan çevre kirliliği, küresel ısınma, yokolan türler ve daha sayılabilecek onlarca çevre sorunu. Tabii kimyasal ilaç ve gübrelerin üretiminde harcanan yoğun enerjiyi, bu ürünlerin üretiminde çalışanların ve tarım arazilerinde uygulayanların maruz kaldığı sağlık risklerini, üretim aşamasında ve kullanılmış ilaç ambalaj atıklarının çevreye verdiği zararı, yokedilen faydalı canlıları ve kullanılan ürünlerdeki kalıntı nedeniyle insan sağlığı üzerinde oluşturulan büyük riskleri de unutmamak lâzım. Üstelik üretimdeki artışın kalıcı olup olmayacağı da belli değil.

Çevrebilimci Brown ve arkadaşlarının hazırladıkları dünya çevre yıllıklarına göre, 1945'ten bu yana dünya sanayi gübresi kullanımındaki artış, her on yılda iki kat oldu. 1950'de 14 milyon ton sanayi gübresi kullanılırken, 1986'da bu rakam 131 milyon tona ulaştı. Ama birim gübre kullanımı başına sağlanan ürün artışı giderek düştü. Gübre girdisi arttıkça, ürün de artmaya devam etti, ama belli bir artışı sağlamak için, giderek daha fazla gübre kullanımı gerekti. Brown'un verdiği rakamlar oldukça çarpıcı: 1950'li yıllarda sisteme yeni eklenen her milyon ton gübre ile tahıl üretiminde ortalama 11 milyon tonluk

artış sağlanırken, 1960'larda bu artış 8,3 milyon tona, 1970'lerde ise 6.8 milyon tona düştü.

Yukarıda anlatılan durumun ekonomi dilinde oldukça iyi bilinen bir açıklaması var; *azalan verimler ilkesi*. Yaptığınız bir yenilik ya da buluş üretimde bir süre artışa neden olabilir, ancak aldığınız verim giderek azalır. Doğada oluşturacağınız "*artan geri bildirim*" mekanizması ve ödeyeceğiniz *bedel* de cabası.

Söz konusu bedel sadece çevre yıkımıyla sınırlı değil. Modern tarımın kullandığı, geniş alanda monokültür kullanımı, makineyle yapılan ekim, ekim ve hasadı kolaylaştırmak için aynı anda olgunlaşan çeşitlerin seçimi gibi yöntemler tarım zararlılarının hızlı artışına olanak sağladı. Tüm dünyada giderek daha fazla miktarda tarım ilacı kullanıldığı halde, örneğin ABD'de, tarım zararlılarına kaptırılan ürün miktarı giderek arttı; 1945'te toplam ürünün %7'sinden, 1985'te %13'e çıktı.

GDO ürünleri ile yapılan tarım çok yeni olduğu için bu konuda rakam vermek çok zor. Ancak sözü edilen kuralları bu alanda da geçerli sayabiliriz. Bu yeni uygulamayla bir süre verim artışı sağlamak mümkün, ancak bildiğimiz gibi, *azalan verimler ilkesi* gereği bu artışı kalıcı kılmak olanaklı değil. Tabii bu arada ödeyeceğimiz *bedeli* de unutmamak gerekiyor.

GDO teknikleri kullanılarak verim artırılmaz. ABD'li köylülerin üretimdeki düşük verim nedeniyle GDO tüccarlarına açtıkları davalar ve 1999'da WTO'nun Seattle Bakanlar Toplantısı'nın GDO karşıtlarınca protesto edilmesi gibi olaylar bunun en güzel kanıtı. Amerika'da yapılan birkaç yıllık ekimin sonuçları ortada. GDO'lu çeşitlerden elde edilen verim, geleneksel tarımla elde edilenin altında. Bu, bu işin patentini alan ticari şirketlerin söylemlerini tamamen yalanlayan bir olgu. GDO'nun randımanı geleneksel tarıma oranla daha az, üstelik tohum başına daha yüksek fiyata, bakım ürünlerinde de eşit masrafa sahip.

4. Genetiği değiştirilmiş organizmalar açlığa çare olur mu?

GDO'yu savunan görüşlerin dayandıkları en önemli noktalardan biri, dünyada giderek artan besin ihtiyacını karşılamak ve açlık sorununa çare bulmak için GDO'nun zorunlu olduğu.

Transgenik bitkilerin başlıca üreticisi ABD'nin başkanı G. Bush şöyle konuşuyor bu konuda: "*Dünyanın çok büyük bir kısmı açtır ve genetik olarak değiştirilmiş bitkiler, yüksek verimli, hastalıklara dayanıklı üretimi doğururlar. Dolayısıyla dünyanın açlığını önlemenin tek yolu, genetik olarak değiştirilmiş organizmaların üretimini gerçekleştirmektir.*"

Burada, dünyadaki besin üretimi artışının ihtiyacı karşılayıp karşılamayacağını ve açlık sorununun nereden kaynaklandığını tartışmak gerekiyor. Çoğu çevre bilimci, üçüncü dünya ülkelerinde görülen açlık sorununun, üretim

potansiyelinin eksikliğinden değil, üretim kapasitesinin plansız kullanımından ve dağılımın adil olmayışından kaynaklandığı görüşünü savunuyor. Uzmanlar, mevcut tarım kapasitesinin dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olduğunu düşünüyor. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO'nun 1990 tarihli raporuna göre, tahıl üretimindeki artış, nüfus artışından yüzde 50 daha fazla. Tabii bu rakamlar dünyada açlık sorunu olmadığı anlamına gelmiyor. Ancak sorun üretimden değil, dağılımın adil olmayışından kaynaklanıyor.

Açlık sorununun yaşandığı ülkelere bakacak olursak, bu ülkelerin hemen hepsinin batılı ülkelerin eski sömürgeleri olduğunu görürüz. Bu ülkelerin tarım ekonomileri başka ülkelerin yararına kurulmuş durumda. Çoğu ülke bağımsızlıklarını kazandıktan sonra dahi, dış borç vb. ekonomik sorunlarla boğuştukları için ihracata yönelik tarım politikaları uygulamışlar. Yani halkı doyuracak besinler üretmek yerine döviz sağlayacak besinler üretilmeye çalışılmış.

Açlık sorunu yaşanan birçok ülkede, eskiden besin yetiştirmek için kullanılan topraklarda kahve, pamuk, muz, kakao gibi gelişmiş ülkelere satılan ürünler yetiştiriliyor. Örneğin, Etiyopya'da açlığın kol gezdiği dönemlerde bile kahve üretimi ve ihracatı sürdürülüyordu.

İhracata yönelik tarım politikalarının bu ülkelere döviz kazandırdığı, dolayısıyla ekonomik yönden faydalı olduğu düşünülebilir. Ancak burada gözardı edilmeye çalışılan bir gerçek var: Söz konusu ülkelere kazanan dövizin büyük bir kısmı halkı doyurmak için gerekli olan buğday, mısır gibi ürünleri ithal etmeye harcanıyor.

Bu kısır döngüye şöyle bir örnek verilebilir: Fas, 1950'li yıllarda IMF ve Dünya Bankası tarafından önerilen program doğrultusunda tarım politikalarını Avrupa piyasasına meyve ve domates üretmek üzere programladı. Bu program doğrultusunda, kendi kendine yetecek buğday üretiminden vazgeçilip ithalata yöneldi. Tabii bu sırada büyük arazi sahiplerine ait topraklarda meyve ve domates ekimi yapabilmek için büyük baraj inşaatı ve sulama projeleri gerçekleştirmek gerekiyordu, bunun için de dış borç alındı. 1984 yılına gelindiğinde ödenmesi gereken borç miktarı ülkenin gayri safi milli hasılasının yüzde 110'una ulaşmış, bu arada besin ithalatı yüzde 220 artmıştı. Ülkenin elindeki sınırlı döviz rezervlerinin büyük bir kısmı besin ithalatına ayrılıyor, 21 milyon Faslı'dan 9 milyonu "tam anlamıyla yoksul" olarak niteleniyordu.

Filipinler'de IMF'nin de desteği ve tohumcu şirketlerin gayretleri ile içinde 80 bin parça bulunduran bir gen bankası kuruldu. Bu banka sayesinde, entansif pirinç ekimi yapılan arazilerin yüzde 40-60'ı genetik müdahaleye uğramış oldu. Çin'de aynı mantıkla 250 milyon çiftçi yok olma tehlikesiyle karşı karşıya.

Diğer taraftan, konunun bir de israf ve tüketim çılgınlığı boyutu var. ABD Tarım Bakanlığı'nın verilerine göre, ABD'liler her yıl üretilen gıdanın yüzde 25'inden fazlasını israf ediyor. Araştırmaya göre, sadece 1995 yılında çöpe atılan gıda miktarı 43 milyon ton civarında. Bir kişinin günde ortalama 1.5 kilo gıda

tükettiğini varsayarsak, israf edilen gıdanın sadece yüzde 5'i bile geri kazanılsa 4 milyon insanın doyması sağlanabilir. J. Simon'a göre, sadece depolama yöntemlerinde yapılacak iyileştirmeler bile gıda maddelerinin kaybını yüzde 15 ila 25 oranında azaltabilir.

1980'lerin sonlarında, dünyadaki kağıt tüketiminin yüzde 81'i, demir ve çelik tüketiminin yüzde 80'i, araba tüketiminin yüzde 92'si, elektrik tüketiminin yüzde 81'i ve havaya salınan karbondioksitin yüzde 70'i gelişmiş kuzey ülkelerinde gerçekleşiyor. Bir Amerikalı, bir Hintli ile karşılaştırıldığında, 115 kat daha fazla kağıt tüketiyor, 320 kat daha fazla araba satın alıyor, 52 kat daha fazla et yiyor ve 46 kat daha fazla elektrik harcıyor.

Ayrıca, yeryüzünde besin olarak kullanılmaya uygun türlerin pek küçük bir bölümünden yararlandığımızı daha önceki bir örnekte görmüştük: İnsan besini olmaya uygun 80 bin bitkiden ancak 150 tanesini yaygın olarak yetiştiriyoruz. Kalan bitki türleri akıllıca değerlendirildiğinde dünyadaki açlığa neden çare olmasın?

Tarımda modern tekniklerin, kimyasal ilaçların, hormonların vb. kullanılmaya başladığı "yeşil devrim" olarak nitelendirilen süreç de kamuoyuna *dünyadaki açlığa çare bulmak* şiarıyla sunulmuştu. Ancak veriler iddianın tam tersini gösteriyor: Dünya Bankası'nın 1993'te yayınladığı **Dünya Kalkınma Raporu** verilerine göre, 1976'da düşük gelirli olarak sınıflanan ülkelerde kişi başına düşen ortalama gelir, yüksek gelirli ülkelerdekine yüzde 2.4'ü kadardı. 1982'de bu oran yüzde 2.3'e, 1988'de yüzde 1.9'a düştü. 1980'den 1990'a kadar, düşük ve orta gelir grubundaki ülkelerde kişi başına gayri safi milli hasıladaki büyüme, gelişmiş ülkelerdekine yüzde 52'si kadardı.

Artan besin ihtiyacına yanıt vermek ya da açlığın hüküm sürdüğü yerlere yiyecek götürebilmek için GDO'ya ihtiyacımızın olmadığı açıkça ortada. Dünyadaki açlığın nedeni yeterli besin olmaması değil, besinin adil dağılmaması ve plansız tarım politikaları. Üçüncü dünya ülkelerinin tarım politikalarıyla ilgili zaten yeteri kadar derdi varken, bu ülkelerin tarımına bir de GDO üreticisi çok uluslu şirketlerin sokulmaya çalışılmasının pek de iyi niyetle ilgisi olmasa gerek.

5. GDO üreticisi firmaların niyeti ne?

Tarım alanları doğal ekosistemlerden oldukça farklıdır. Doğada kural olan çeşitliliğin aksine, tarlada tek bir ürün yer alır. Ekolojinin genel kuralı gereği, doğanın genel gidişatının aksine gerçekleşen hiçbir olay bedelsiz değildir. Ürünü tarlada tek ürün olarak tutmak, yabancı otlar ve böceklerle paylaşmamak için de belirli bir bedel ödemek, yani enerji harcamak gerekir.

Meksika'da yalnız el emeğiyle bir hektar mısır 1.000 saatlik insan gücü harcarak üretiliyor, ABD gibi makineleşmiş tarım yapan bir toplumda ise bir hektar mısır üretmek için 12 saatlik insan gücü yetiyor. Gereken enerjinin kalan kısmı makineler vb. modern tarım teknikleri tarafından karşılanıyor.

Ekolog Pimentel'in ABD'de modern mısır üretimi konusunda yaptığı bir araştırmayı inceleyelim. Ölçme ve karşılaştırma kolaylığı olması için tüm girdiler enerji birimi, yani kalori cinsinden hesaplanmış. Pimentel'in verdiği rakamlara göre, tarla için harcanan toplam enerjinin %32'si azotlu gübre üretimine, %28'i tarım makineleri yakıtına, %15'i bu makinelerin yapımı ve bakımına, %11'i çeşitli işler için kullanılan elektrik enerjisine, %4'ü ürünü kurutmaya harcanıyor. Bunlardan sonra gelen girdiler %2'ser değerle taşıma ve dağıtım, potasyumlu gübre, fosforlu gübre ve tohum. %2'den az olan girdiler de, ot ilacı, böcek ilacı, sulama ve işçilik. Görüldüğü gibi sanayileşmiş tarımda kol gücünün toplam girdiler içindeki payı oldukça az.

Pekiye tüm bunların GDO ile ne ilgisi var? Tabloyu dikkatle incelediğimizde yukarıda sözkonusu olan olayın bildiğimiz anlamda çiftçilik değil, *tarım sanayii* olduğunu görüyoruz. İşin püf noktası da zaten burada. Çiftçi tarlasındaki ürünü elde etmek için büyük oranda bu konuda üretim yapan çeşitli sanayi kuruluşlarına bağlı. Bu sanayi kuruluşlarının büyük bir kısmının çok uluslu şirketler olduğunu tahmin etmek zor değil.

Elbette, GDO üreticisi çok uluslu şirketler de bu lezzetli pastadan pay almak istiyor. Dünyada genetiği değiştirilmiş tarım ve yem ürünlerinin tohum piyasası 8-10 firmanın elinde. Bu firmaların ana hedefi; dünyadaki tüm ülkelerin tarım ve hayvancılığını, tohum alımında kendilerine bağlanacak şekilde biçimlendirmek.

Jeremy Rifkin, ***Biyoteknoloji Yüzyılı*** adlı eserinde durumu şöyle anlatıyor: "*Genler biyoteknoloji yüzyılının 'yeşil altını'dır. Gezegenin genetik kaynaklarını denetleyen ekonomik ve politik güçler, tıpkı sanayi çağında fosil yakacaklar ve değerli metaller üzerinde denetim kurmanın dünya pazarları üzerinde denetimi belirlemeye yardımcı olması gibi, geleceğin dünya ekonomisi üzerinde olağanüstü büyük bir güç edinecekler. Çok uluslu şirketler ve yönetimler gelecekte olası Pazar olabilecek benzeri az bulunur genetik ayırt edici özelliklere sahip bitkiler, hayvanlar ve insanlar bulmayı umarak, kıtalarda 'yeşil altın'ı aramak için keşfe çıkmaya zaten hazırlar. Arzu edilen ayırt edici özellikler bir kez belirlenince, biyoteknoloji şirketleri onları değiştiriyor ve sonra yeni 'buluşları' için koruyucu patent elde etmeye çalışıyorlar.*"

Pekiye, GDO üreticisi firmalar "genetik bakımdan iyileştirmeyi" neye göre planlıyorlar. Söz konusu olan insanlığın yararına bir iyileştirme mi? Yoksa yalnızca kârların artmasına yönelik *iyileştirmeler* mi yapılıyor? Elliot A. Norse, ***Ancient Forests of the Pacific Northwest*** adlı eserinde, genetiği değiştirilmiş ağaçlarla ilgili şunları yazıyor: "*Sanayi ağaçları plantasyonları, doğal ormanların zengin karmaşıklığı ile karşılaştırıldığında, biyolojik ve genetik çöllerdir. Bu ağaçların arasından akan derelerde çok az balık yaşar. Bitki, hayvan, böcek ve mantar çeşitliliği en az düzeydedir. Yaşlı bir ormanın tabanı, bitki örtüsünün oluşturduğu çok pahalı, gür bir halıdır; bir ağaç plantasyonunun dibi ise bununla karşılaştırıldığında hemen hemen kıraç, bitkisiz bir topraktır. Salt bir meta olarak (yani, yapı işlerinde kullanılacak ağaçtan yapılmış pek çok tahta ve kereste olarak) görülen ağaçların kendisi ise, sermayenin dönme*

sürecinin daha çok kısılmasına ve dolayısıyla kârın en çoğa çıkarılmasına imkân verecek şekilde, 'genetik bakımdan iyileştirilir.' Kârlar ne kadar artarsa, doğal çeşitlilik de o oranda yok olur."

John Bellamy Foster, **Savunmasız Gezegen** adlı çalışmasında GDO konusunda yaşanan süreci şöyle özetliyor: "20. yüzyılda tarım sanayii tarafından gerçekleştirilen Yeşil Devrimin merkezinde, tohum üretiminin metalaşması vardı. Biyoteknoloji, yüksek randımanlı mahsuller üretiyor denilerek yaygın olarak satılmaya çalışılan hibrit mısırı ve diğer tohum çeşitlerini üretmiştir. Bununla birlikte, bazı bilim adamları, çok ürün veren çeşitlerin her bir kuşaktan doğrudan seçilmesi ve bu bitkilerden elde edilen tohumların yayılması yerine hibrit metodunun kullanılmasını, en başta kâr düşüncesinin güdülediğine inanmaktadırlar. Bunun sebebi de, hibrit tohumların kullanılması halinde çiftliklerin her yıl yeni tohumlar almak zorunda olmalarıdır. Çünkü geleneksel çiftçilik yöntemlerini (gelecek yıl için tohumluk olarak en iyi bitkileri seçme) izlemek, hibritler söz konusu olduğunda, verimlilikte şiddetli bir azalmayla sonuçlanırdı."

6. GDO nasıl uygulanıyor?

Uygulama gen mühendisliğinin işi... Gen mühendisliği esasında bir kesme, yapıştırma ve çoğaltma işlemi. Aktarılacak gen önce, bulunduğu canlının DNA'sından kesilerek çıkarılıyor. Sonra vektör adı verilen bir taşıyıcı virüs ile bu gen, DNA molekülüne yapıştırılıyor. Gen mühendisliğinin araştırma alanı çok geniş, sadece klonlanmış koyunlardan ibaret değil. Kavak ağaçlarındaki lignin maddesinin kolay çözünmesini sağlayarak kavakların kağıt üretiminde daha uygun hale getirilmesi, olumsuz çevre koşullarına uyum sağlayan bitkiler üretmek, metal kirliliğine dayanıklı bitkiler yaratmak gibi pek çok maksatla genetik bilimi kullanılabiliyor.

GDO suni olarak dışarıdan yerleştirilmiş gen veya genler içeriyor. Bu suni gen/genler başka bitkilerden alınabileceği gibi, virüs, bakteri ya da hayvanlardan da alınabiliyor. Soya fasulyesi, buğday, pirinç, mısır, tütün ve pamuk gibi ürünler, daha fazla verim elde edebilmek iddiasıyla gündemdeler. Bu bitkiler, tarım için uygun olmayan alanlarda da tarım yapmak amacıyla haşerelere, suya ya da tuza dayanıklı olacak şekilde genetik olarak değiştiriliyor. Hayvancılıkta da benzer çalışmalar yapılıyor.

Burada GDO kavramını biraz açmak gerekiyor, çünkü farklı ülkelerde farklı isimler kullanılıyor: GDO'lar transgenik canlılardan farklı özelliklere de sahipler. Transgenik organizma farklı kaynaklardan genleri almış ve kombine DNA teknoloji uygulamalarıyla düzenlenmiş bir canlıyken GDO hem bunu içeriyor, hem de klasik teknikler ile, yani doğada var olan süreçlerle, ama deneysel olarak düzenlenmiş organizmaları da kapsıyor.

GDO'nun kapsamı içine genetik olarak değiştirilmiş bütün organizmalar giriyor. Transgenik canlılar ise bir genin alınıp hayvandan hayvana verilerek üretilen canlılar. Yani, bu durumda gen transplantı söz konusu. Bu yazıda kastedilen GDO'nun tanımı şu: "Modern biyoteknoloji kullanılarak elde edilmiş yeni bir genetik materyal kombinasyonuna sahip olan herhangi bir canlı organizma."

GDO'ların tarım alanında kullanılış biçimine "Yeşil gen tekniği", tıp alanında kullanılış biçimine ise "Kırmızı gen tekniği" deniyor.

Yeşil gen tekniği

Yeşil gen teknikleri ile bitkilerin tüm doğal programları değiştiriliyor. Onların genomuna (bitkiyi oluşturan genlerin bütünü) müdahale ediliyor. Genleri taşıyanlar kromozomlar. Doğrudan müdahale ile bitkiye yabancı olan (istenilen özelliği taşıyan) bir gen, bu bitkinin bir kromozomuna yerleştiriliyor.

Bu işlemin en çok vurgulanan sözde yararları: Zararlı böceklerle, zararlı mikroorganizmalara (bakteri, mantar), yabancı otlara karşı dayanıklılık, bitkinin raf ve depolama ömrünün uzatılması... Bunlar elbette iddialar. Gerçekte GDO'lar tarımda aşırı üretimciliğin, özellikle de ilaçların öldürmeyi beceremediği asalakların (böcekler ve zararlı otlar) yoğunlaştığı tek tip tarımın başımıza açtığı sorunları, daha da sorunlu başka bir yolla çözmeye soyunmaktan başka bir şey değil. Örneğin bir mısır kromozomuna böcek öldüren bir organizmanın geni sokuluyor. Mısır tüm gelişme ve büyüme döneminde, artık bu böcek ilacı yerine geçen bakteriyi bünyesinde taşımaya başlıyor. Tahıldaki böcek ilacı kolay kolay kaybolmuyor, ilaç asma kurdu denen asalak böceklerle ulaşıyor. Ancak aynı zamanda böcek ilaçları, gıda zinciri içinde yoğunlaşıp birikiyor. İnsan bu zincirin en ucundaki organizma olarak bu süreçten doğal olarak etkileniyor. Bitkiler genetik olarak değiştirilirken bazen taşıyıcı gen olarak antibiyotikler kullanılıyor. Genetik modifikasyona uğramış bu üründen yiyen insan, antibiyotiklere karşı direnç kazanıyor. Herhangi bir hastalık durumunda artık antibiyotikler sizi tedavi edemiyor. Dünyada her yıl çok sayıda insan, antibiyotik direnci nedeniyle yaşamını yitiriyor...

Kırmızı Gen tekniklerine gelince...

Gen aktarımı yoluyla hastalıkların tedavi edileceği yolunda söylenti bol ama henüz sağlık alanında bu konuda elle tutulur bir gelişme yok. Çünkü, insanın genetik yapısı çok karmaşık. Öyle bir gen çıkarıp, iki gen aktarıp tedavi edemiyorsunuz hastalıkları... Kırmızı gen teknikleri sürecinin gerçek mağdurları ise transgenik hayvanlar. Çabuk büyüyen, fazla süt veren inekler yetiştirme gibi hedefler uğruna, pek çok hayvan laboratuvarlarda telef ediliyor. Ellerin altında yüzlerce hayvan, deney üstüne deney yapıyorlar. Fakat, bunu gen yapısını bilmeden yapıyorlar. Araştırmacılar genlerin en fazla yüzde 5'ini tanıdıklarını söylüyor. Geride kalan genlerin ne işe yaradığı henüz bilinmiyor. Bilinmeyen yüzde 95 oranındaki genleri "çöp genler" diye adlandırıyorlar. Bu

kadar az bilgi ile nasıl genetik bir müdahalenin olumlu sonuçlarından bahsedilebilir? Klonlanmış koyun Dolly'nin başına gelenler hepimizin malumu... Çok kırılğan olan, antibiyotiklerle ayakta duran Dolly, çok kısa zamanda yaşama veda etmişti.

7. GDO üzerindeki patent uygulamaları

Diğer yandan bu çokuluslu biyoteknoloji firmaları, ürettikleri ve patentine sahip oldukları ürünlerin, insan ve çevre sağlığına zararları konusunda yanlış bilgilendirme kampanyası, gizli ve üstü örtülü baskılar vb yöntemlerle kar etme sürecinin devamını sağlamaya çalışıyorlar. Bu amaçla yaptıkları çalışmalarda devletin ya da devletin yetki verdiği kurumların kendi çıkarları yönünde kararlar almaları ya da olumsuz kararların geciktirilmesi gibi yöntemlere de başvuruyorlar. (2)

Yürütülen yanlış bilgilendirme kampanyaları, toplumun haber ve bilgi edinme hakkı önünde ciddi bir engel oluşturuyor. Yapılan kamuoyu yoklamaları ya da araştırmalarda GDO'lu ürünlerin toplumda tanınma oranı ve hatta bilinçli biçimde de olsa kullanma oranının tehlikeli boyutlarda olduğu bulgulanıyor. (3)

GDO'lar bir hakim olma tekniğidir. Patent hakkı da bu hakimiyeti sağlayan en önemli araçtır. Günümüzde GDO'lar, özellikle tekniği ön plana çıkarılarak, hem teknik, hem de ürün olarak patent kapsamında korunabiliyor. Genetik yapısı değiştirilen ürünler patentleniyor. Çünkü bu çalışmaları yapan şirketlerin temel kazanç modeli, patent bedeli tahsil etme üstüne kurulu.

(2) 15 Greenpeace aktivisti, Berlin'de Robert Koch Enstitüsü önünde, ellerinde bir inek iskeletiyle bir protesto gösterisinde bulundular. Ellerindeki dövizlerde "Genli Yemler Tereyağlarımızda" yazıyordu. Protestonun arkasındaki etmene gelince... Enstitü, idare tarafından bu konuda yetkili kılınmalarına rağmen, şimdiye kadar Hessen Eyaleti'ndeki bir köyde ölen 12 ineğin, ölüm nedenini hala açıklayamadı. Bu inekler, 1997-2001 yılları arasında Wölfersheim'da gen teknikleri ile değiştirilmiş mısırla beslenmişlerdi.

Robert Koch Enstitüsü, Greenpeace tarafından bu besin maddelerine (gen tekniğiyle değiştirilmiş mısırlara) onay vermesi ve bu uygulamanın sonucunu görememesi nedeniyle sorumlu tutuluyor.

Organizasyon, ineklerin hangi nedenlerle öldüğüne dair kesin bir açıklama bekliyor ve Syngenta firması tarafından BT176 gen teknikleriyle üretilmiş mısırların, acilen yasaklanmasını talep ediyor.

(3) Almanya'da Emnid Enstitüsü tarafından 1000 Alman arasında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların özellikle %56'sının ekolojik kökenli ürünleri tüketmeyi tercih ettikleri saptandı. Erkeklerde bu oranın %39 olduğu belirlendi. Araştırmaya katılanların %48'i, özellikle meyve ve sebzelerde değişime uğramamış ürünleri tercih ettiklerini belirttiler. Et ve sucuk, salam vb yiyeceklerde bu oranın %31 civarında olduğu ortaya çıktı. Diğer besin maddelerinde ise oranlar şöyle sıralandı: yumurtada %25, ekmekte %13, meyve sularında %10, tavuk ve diğer kümes hayvanlarında %8, hububatta %6... Araştırmaya katılanların %26'sının hiçbir biçimde ekolojik ürünler satan dükkanlardan alışveriş yapmadıkları da saptandı. 1999'da yapılan European Public Concerted Action Group anketinde; ankete katılanların %74'ü GDO'ların etiketlenmesi gerektiğine inandıklarını, %60'ı yeni gelişmelerde kamunun da görüşünün alınmasını istediklerini, %53'ü ise mevcut düzenlemelerin kişileri korumada yetersiz kaldığını belirttiler. 1998'de İngiltere'de yapılan bir diğer çalışmada ise yanıt verenlerin %77'si GDO'lu bitkilerin ve gıdaların yasaklanması gerektiğini, %61'i ise GDO'lu gıdaları yemeyi tercih etmediklerini ifade ettiler. İngiltere ve Galler'de 265.000 üyesi olan Ulusal Kadın Enstitüleri Federasyonu'nun üyeleri üzerinde yaptığı bir ankete göre, kişilerin %98'i GDO'lar hakkında daha fazla tartışılmasını, %93'ü ise GDO'lu gıdaların etiketlenmesini istediklerini belirttiler.

Örneğin sadece mikroorganizmayı bile patent kapsamında koruyabiliyorsunuz, bunlarla ilgili büyük saklama kuruluşları var. Halbuki doğada o mikroorganizma milyonlarca yıldır yaşıyor, fakat siz onu doğal ortamından yalıtığınız ve belirli özelliklerini gösterdiğiniz, ispatlayabildiğiniz için bir tekel hakkı, korunma hakkını almak istiyorsunuz ve bu istisna size tanınıyor.

Gen bulunması ve tanımlanması çok zor olduğu ve büyük yatırımlar gerektiği için (Avrupa Patent Sözleşmesi'ne göre); bunun işlevini göstermek şartıyla, örneğin hangi proteini kodladığı, ne gibi işlevlerinin bulunduğunu ispat etmek şartıyla bir başvuru yapıp, bu konuyla ilgili patent alınabiliyor.

Oysa patent sadece yenilik özelliği taşıyan ve sanayide uygulanabilirliği olan buluşları korumak içindir. Genetik değişikliklerde, ancak değişikliğin gerçekleştirildiği tekniğin patenti alınmalıdır. Doğada bulunan genler için verilen diğer tüm patentler meşru değildir. Bunun adı biyolojik korsanlıktır.

Patent alınması halinde de genetik olarak değiştirilmiş pamuk, mısır ya da tütün tohumunu eken çiftçi, hasattan sonra elinde kalan tohumları ekinde yeniden kullanırsa, patent sahibine bir bedel ödemek zorunda kalıyor... Tarımsal üretimin en temel ve en eski yöntemlerinden olan, kendi ürününden gelecek yıl için tohumluk ayırma geleneği ve hakkı, bu şekilde ortadan tümüyle kaldırılmış oluyor.

'Terminatör'ün denetimi (!)

90'lı yılların sonralarına doğru genetik tarımın önde gelen şirketlerinden olan Delta and Pine Land, çiftçilerin tohumları yeniden ekmesini engelleyen bir tohum kısırlaştırma yöntemi geliştirdi. "Terminatör" olarak adlandırılan bu teknolojinin amacı, GDO'lu tarım yapan çiftçilerin patent ücretlerini düzenli ve eksiksiz ödemelerini sağlamaktır. Bu teknolojide önce tütün tohumlarına sonra da başka bitkilerin tohumlarına yeni genler ekleniyor. Fakat bir kimyasal madde ile spreyleneceği sürece bu yeni "sürüm" tohumlar, kısır oluyorlar. Şirketin adamları geliyor, tarlayı o kimyasal madde ile spreylüyor, böylece bloke edici anahtar kapandığı için, tohum tekrar doğurgan hale geliyor. Hem tohum satılıyor, hem sprej. Kâr üstüne kâr yani...

Yine dev şirketlerden olan Monsanto da aynı dönemde tarla tarla dedektif gezdirip denetim yaptırarak, patent bedelini ödemeyen çiftçileri peş peşe mahkemeye verdi.

Patent, aslında sınai buluşları koruyan bir sistem. Bir icat, buluş söz konusu olduğunda patent gündeme gelir. Doğada zaten var olan bir şeyi alıp ortaya çıkartmak ise bir buluş olarak değerlendirilmemelidir. 1987 yılında Amerika'da bir mahkemenin aldığı bir karar, dünyada da benzer patent anlayışının ortaya çıkmasına neden oldu. Oysa bir canlının patentlenmesinden söz etmek, etik ilkelerle taban tabana zıt.

Bunun da ötesinde, bu uygulamalar felsefi ve dinsel tartışmaların önünü açacak ve dünyayı ciddi toplumsal çatışmalara gebe bırakacaktır.

Patentleme yanlılarına göre ise patent işleminde önemsenen, hukuki bir işlemin kendi dar kapsamı açısından bakıldığında, örneğin genin varlığı değil, o genin fonksiyonu oluyor. Herhangi bir genin ne işe yaradığını bir araştırmacı buluyorsa veya dizisini ortaya çıkarıyorsa, bundan dolayı patent hakkı doğabiliyor. Bu uygulamayı savunanlar, canlı organizmanın metabolizması olduğu ve bu anlamda virüslerin de canlı organizma olarak sayılmaması gerektiğini söylüyor. Kendi başlarına çoğalamayan virüslerin başka bir konakçıya ihtiyaç duydukları hatırlatılıyor.

Fakat bu hukuki işlemin sonucunda ortaya ağır bir tablo çıkıyor ve bu tablonun bizi götüreceği felaketleri önceden saptamanın olanağı da yok. Tabloya göre, zengin gen kaynaklarına sahip üçüncü dünya ülkelerinin sahip oldukları kaynaklar üzerindeki patent hakları yavaş yavaş gelişmiş birkaç ülkenin, hatta birkaç çok uluslu şirketin elinde toplanıyor.

Bugüne kadar 500.000'den daha fazla gene patent verilmiş, bunların 161.195'i, yani %27'si insan genine ait. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1985-1999 arasında 11.000 bitki için patent alınmış durumda. Orijini, gelişmekte olan ülkeler olup da küresel ölçekte üretilen bitkiler üzerinde, 132 patent var. Bunların arasında mısırdaki 68, patatesteki 17, soyada 25, buğdayda 22 patent var. Aventis, *Basillus Thuringiensis* içeren tüm transgenik bitkiler için ABD'de patent aldı. Başka bir firma 1994 yılında tüm transgenik soya çeşitlerini kapsayan bir patent aldı. Monsanto buna itiraz etti, fakat daha sonra bu firmayı ve patentini satın alıp itirazını geri çekti. Aralık 1999'da Monsanto tarafından 475 çiftçiye dava açıldı. Sebep; Monsanto'ya ait patent içeren tohumların üretilmesi, saklanması ve yeniden ekilmesi idi.

Bir başka çarpıcı örnek de Hindistan'dan. Tespihağacı Hindistan'da binlerce yıldır ilaç ve böcek öldürücü olarak kullanılıyordu. ABD'li bir firma ağaçta bulunan böcek öldürücü maddeyi ayırarak patentledi ve kendi ürünleriyle rekabet ettiği için Hintlilerin bu bitkiyi böcek öldürücü olarak kullanmalarını engellemeye başladı.

Kendi amaçlarına hizmet edecek biçimde, hukuksal soyutlamalar peşinde koşanlara, burada bir başka soyutlama önerisi yapabiliriz: İnsan sağlığını tehdit edeceği, kamu düzenini bozacağı, çevre sağlığına, ekolojik sisteme ve biyolojik çeşitliliğe önemli ölçüde zarar vereceği düşünülen buluşlara, patent verilmemesi ya da patent iptali niçin gündeme gelmiyor? Gerek Avrupa Birliği'nde, gerek diğer düzenlemelerde bu yaklaşımı gözlemleyemiyoruz.

Evet, gen ile patentin birleştiği her noktada, hayat ipotek altına alınıyor. Transgenik hayvanlara, organ ya da insan klonlamasına kadar götüren sürecin önünün açılması gibi korkunç bir sonuç ortaya çıkıyor.

GDO teknolojisi canlıların patent altına alımı sonucunu doğuruyor. Böylece, sonsuza kadar hiç bir müdahale olmaksızın kendini yeniden üretebilecek bir organizma üzerinde, ecza ya da kimya şirketleri mülkiyet hakkı elde ediyorlar. Yani yaşamın sahibi oluyorlar.

Patent konusunun, ülkelerarası politikalar ve Türkiye'nin bundan sonra izleyeceği yol ile ilgili de önemli boyutları var. AB'ye tam üyelik hedefi olan Türkiye, patent konusunda sadece Avrupa'ya uyum kapsamında hareket ederse yanlış davranmış olur. GDO ürünlerinin Türkiye'de yaratacağı tahribatın büyüklüğü, Avrupa ile kıyaslanacak gibi değil.

Patentin getirdiği tekel hakkı da önemli bir sorun oluşturuyor. Patent, alınan ülke için geçerli. Yani o ülkedeki diğer kişiler, o ürünü üretmekten mahrum kalıyorlar. Türkiye biyoteknoloji üreten, geliştiren bir ülke olmadığı için, teknolojik buluşlarla ilgili patentler, dışarıdan gelen patentler oluyor, yani Türkiye'de sağlıksızlığı bir yana, bir de bu sağlıksız sürecin tekelleri ortaya çıkacak. Sonuçta çok zengin bir biyoçeşitliliğe sahip ülkemizde yerli gen kaynaklarının yeni sahipleri, uluslararası biyoteknoloji şirketleri olacaklar.

8. Türkiye işin neresinde?

GDO'lar veya GDO'lu ürünler 13 ülkede 60 milyon hektar arazide üretiliyor. Bu üretimin büyük bölümü ABD, Kanada, Arjantin ve Çin'de gerçekleşiyor.

Komşuda pişer de bize düşmez mi? Biz de tabii ki küreselleşmenin 'nimetlerinden' faydalanıyoruz. Türkiye'de 1998 yılından beri patates, mısır ve pamukta deneme amacıyla transgenik bitkiler üretiliyor.

Bu deneme ekimlerinin bile ne büyük tehlikeler oluşturduğu ortada. ABD'de genetik yapısıyla oynanmış tarlaların çevresinde, elli metre genişliğinde ekilmemiş toprak şeritleri bırakılıyor. Böyle olduğu halde yapılan son testler tozlaşmanın 4.5 km'ye kadar uzandığını gösteriyor. Hatta kimi iddialara göre tozlaşma 10 km ötedeki alanları dahi etkileyebiliyor. Bizde kimse bu işlerle ilgilenmediği için, herhangi bir denetim söz konusu değil. Dolayısıyla bu ürünlerin kendi yerel çeşitlerimizi tehdit etmesi, tozlaşma yoluyla, kendiliğinden yetiştirme yoluyla türü bozması riski çok büyük. Genetik modifikasyona uğramış mısırlar soframıza misafir oldu mu? Bunu henüz bilmiyoruz...

Üstelik Türkiye'de GDO'ların biyoteknoloji ve biyogüvenilirlikleri noktasında mevzuat çalışmaları da henüz çok yeni. Özellikle gümrük kapılarında GDO'ların tespiti yapılamıyor. Bu konuda çalışan tek kurum, sadece Ankara İl Kontrol Laboratuvarı.

Bu tür ürünlerin ithalatında, ürünlerin etiketli olup olmadığını anlamak da mümkün değil. Örneğin Amerika'nın etiketleme zorunluluğu yok ve oradan gelenleri mutlaka incelemek gerekiyor. Biyogüvenlik Koordinasyon Komitesi'nden Prof. Dr. Turhan Uslu'nun verdiği rakamlara göre; 2002'de ABD ve Arjantin'den ithal edilen soya fasulyesi, soya yağı, soya küspesi, mısır ve mısır yağında, toplam ithalatın %73'ünü GDO ürünleri oluşturuyor.

Batı'da çevreci akımların mücadeleleri sonucunda, GDO'lu ürünlerin ekimi ve ülkeye sokulması, ciddi engellerle karşılaşılıyor. AB mevzuatı ile karşılaştırıldığında bu ürünlerin üretimi, ihracatı, ithalatı bakımından Türkiye'de herhangi bir hukuksal gelişme olmadığı görülüyor. Ayrıca her şey kapalı kapılar ardında cereyan ediyor. Ne tüketici, ne de üretici bu konuda bilinçlendirilmiş değil. Oysa GDO'ların doğal çeşitliliğe, insan sağlığına zararları çok açık.

Ticaretin serbestleştirilmesi AB'ye üyelikten sonra bir zorunluluk olacak. Yani ticarete konu olan biyoteknoloji ürünleri de Türkiye'ye gelebilecek. Örneğin, transgenik buğday çeşitlerini buğdayın anavatanı olan Türkiye'de üretmeye başladığımız zaman genetik kaynaklarımızı büyük bir tehdit altına sokmuş olacağız.

Türkiye'de hukuki boyut

Biyoteknoloji, canlılar üzerinde patent hakkı iddia edilmesinin önünü açıyor. Türkiye'nin de bu süreçte kendi hukuki düzenlemelerini oluşturması gerekli. Bu amaçla mutlaka Türkiye'de bir biyogüvenlik çerçeve kanunu olması gerekiyor. Anayasanın 124. maddesindeki bir hükme göre, kanun olmadan yönetmelik çıkarmak mümkün değil.

Bu amaçla Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde yürütülen bir proje kapsamında sonuçlar alındığı takdirde, ulusal biyogüvenlik çerçeve kanunu hazırlanacak. Bunun dışında, 1988'de Tarım Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu transgeniklerle ilgili bir talimat var. (4)

8. Beş Yıllık Planda da transgenik tohumlar ile ilgili bilgiler bulunuyor. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanırken, bitkisel üretim ve tarımla ilgili bir çok ihtisas komisyonu toplandı, politika dahil, tohumculuğun içinde transgenikler de değerlendirilmek üzere özel ihtisas raporları çıktı, daha sonra plan meydana geldi.

Türkiye'nin biyolojik çeşitliliği koruma konusunda imza attığı uluslararası anlaşmalar da var. 1992'de yapılan Rio Dünya Çevre Konferansı'nda imzalanan *Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi* bunlardan biri. Sözleşme ülkemize bu konuda bazı yükümlülükler getiriyor.

Yine kanun ve transgenik bitkilere ilişkin yönetmelik hazırlanmadan önce, bunun dayanağı olacak mevzuatın çıkarılması, *Cartagena Protokolü'nün*, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanması gerekiyor.

(4) Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Tohumluk İthalat Uygulama Genelgesi (1988)

11. Madde: Genetik mühendisliği yöntemleri ile elde edilmiş aktarmagenli (transgenik) bitki çeşitlerine ait tohumluklara, ürün yetiştirmede kullanma amacıyla ithal izni verilmez. Bununla beraber, yalnızca araştırma ve deneme amaçlı olmak üzere, Bakanlıkça uygun görülen bu tip tohumlukların ithaline mevzuat çerçevesinde izin verilir.

12. Madde: Gerek deneme gerekse ticari amaçla değerlendirilmek üzere yapılacak tüm aktarma genli (transgenik) olmayan bitki çeşitlerine ait tohumlukların ithalatında ise, ithalatçı firma tarafından söz konusu tohumluğun aktarmagenli olmadığına beyan ve taahhüt edilmesi gerekir.

Kanunun hazırlanmasında Türkiye açısından önemle üzerinde durulması gereken nokta, Türkiye'nin sahip olduğu biyolojik zenginliğin, yerli gen kaynaklarının korunması olmalı. Biyoteknolojik yöntemlerin GDO'lu ürünlerde yabancı genlerin doğaya karışımına neden olması, Türkiye'nin doğal zenginliği için bir tehdit oluşturuyor. Yine bu kanunda biyoteknolojik araştırmalarda uyulması gereken kurallar da belirtilmeli.

AB ile ilişkilerde önemli bir çelişki daha var. GDO'lu ürünler ile ilgili en temel yaklaşım, "Gerekli olan bilgiler, doğası değiştirilmiş canlı organizmaya, bu organizmanın amaçlanan kullanımına ve olası potansiyel ve alıcı çevreye bağlı olarak her olayda değişebilir" şeklinde özetlenebilir.

Oysa bu prensip ile Avrupa Birliği'nin "bir ülkede onaylanan üretim, bütün üye devletler için geçerlidir" yaklaşımı çelişiyor. AB ile müzakere sürecinde bu konunun da tartışılması gerekiyor.

9. Çözüm önerileri

Bugün GDO'lu ürünler dünyada protestolara neden oluyor. Bu protestolar özellikle Hindistan, Çin, Meksika, Arjantin, Filipinler, Fransa, Hollanda gibi ülkelerde yoğunlaşıyor.

GDO'lara karşı en etkili mücadele türlerinden biri tüketicilerin bilinçlenmesi. Örneğin insan beslenmesinde soya fasulyesini en çok kullanan Japonya, artık GDO'ları geri çeviriyor. Orada GDO'lu soyayı kimse almak istemiyor artık. Bu yüzden Japonya'da GDO'lu soya çok ucuz.

İngiltere'deki büyük gıda imalatçılarından Unilever ve Cadbury kendi üretim hatlarında GDO girdilerinin kullanımını yasaklamak konusunda anlaştilar. Unilever kendini Almanya ve İsveç'e GDO'lu olmayan ürünler sunan bir şirket olarak lanse etti. Nestle, kamuoyuna GDO içeriklerinden uzak durmaya çalışacağına, GDO'lu ürün kullanıldığında bunu etikette açıkça belirteceğine dair söz verdi. Bebek maması üreticilerinden Gerber ve Heinz, 1999'da ürünlerinde sadece GDO'lu olmayan malzemeleri kullanacaklarını açıkladı. Bazı büyük fast food zincirleri ve patates işleyicileri de GDO'lu patates almayacaklarını duyurdular.

Avrupa'da da, tüketicilerin bu ürünleri tüketmekten çekinmesi, çevre örgütleriyle birlikte bunlara karşı mücadele yürütülmesi, büyük dağıtım şirketlerini GDO ürünlerini satmayı reddetmeye götürdü. Pek çok ürünün üzerinde 'bu üründe GDO kullanılmamıştır' damgası var artık. Türkiye'den tarımsal ürün ithal eden başta AB ülkeleri olmak üzere birçok ülke, Türk ihracat firmalarından "ürettiğimiz gıda ürünlerinde GDO'lu tohum kullanılmamıştır" ibaresinin deklare edilmesini istiyor. Hatta bazı alıcılar daha da ileri giderek işlenmiş tarımsal ürünlerin prosesinde kullanılan bazı yardımcı malzemenin (örneğin sitrik asidin) GDO'lu olmadığına dair belge istiyorlar.

Türkiye'de de GDO'lara karşı savaşta ekoloji ve çevre örgütlerine, tüketicilere, tarım örgütlerine çok önemli görevler düşüyor...

Çözüm birlikte hareket etmekten geçiyor. (5)

Taleplerimiz:

Türkiye'den ekolojik yaşamı üretim boyutundan sosyal boyutuna kadar bütünsel bir yaşam felsefesi olarak gören, dünyanın kötü gidişini engelleyici, alternatif bir yaşam biçimi olarak benimseyen bireyler olarak sesleniyoruz:

1) Gelecekte ekoloji ve insanlık adına ne kadar bedel ödeteceği belli olmayan, sistemi tümüyle değiştirebilecek, çıkaracağı sağlık problemleriyle dünyanın düzenini bozacak GDO'lu ürünleri kesinlikle reddediyoruz. Bunların Türkiye'ye sokulmasının önlenmesini istiyoruz.

2) GDO'lu tarım kendi dışındaki tüm tarım şekillerini ve özellikle ekolojik tarımı yokeden totaliter bir tekniktir. Bu nedenle GDO tohumlarının ülkemize girişi yasaklanmalı, GDO'lu tarım yapılmamalıdır. Tarımsal üretimin doğal evrelerine ve ritmine saygılı olunmalıdır.

3) GDO'lu besinler geleneksel ve yerel beslenme kültürü ve hakkına açık bir saldırıdır. GDO'lu ürünlerin ülkeye girişinin mümkün olması durumunda ve her halükarda bu ürünlerin üzerinde "ne olduklarını" belirten "etiketlerin" olmasını istiyoruz. Tüketicinin alacağı üründe GDO olup olmadığını bilmesi, seçimini kendi insiyatifine göre yapabilmesi tüketicinin en temel hakkıdır, diye düşünüyoruz.

4) GDO'lu ürünlerin kullanılmış olması ihtimaline karşı GDO'lu ürün kullandığı bilinen Nestle ürünleri gibi ithal bazı ürünlerin mercek altına alınmasını, Cargill, Novartis, Zeneca, Du-Pont, Syngenta, Monsanto ve Dow Chemical gibi GDO üreticisi şirketlerin Türkiye'ye getirdiği ürünlerin mercek altına alınmasını istiyoruz. (6), (10)

5) GDO'lu ürünlerin %98'i böcek ilacı içerdiği için Sağlık Bakanlığı'nın ilgili kuruluşlarınca denetlenmelidir.

(5) Dünyada da çözüm için çiftçilerin, tüketicilerin, ilgili sivil toplum kuruluşlarının koordinasyonunda bildiriler yayınladığını görüyoruz. Örneğin yakın zamanda Meksika'daki çiftçi dernek ve topluluklarının yayınladıkları ortak deklarasyonun ana hatları şöyle özetlenebilir:

1. Genetiği değiştirilmiş tüm ürünleri reddederiz.

2. Genetik bulaşmayı legalize edecek Kongre öncesi, biyogüvenlik tasarısını reddederiz.

3. Genetik bulaşmadan, Monsanto, Syngenta, Bayer, Dow ve BASF gibi uluslararası şirketler sorumludurlar. Bunların patentlerinin lisanssız olarak kullanıldığına dair açtıkları davalar, çiftçi haklarına tecavüz anlamına geldiğinden, bu davaları reddederiz.

4. Meksika hükümeti, Tarım Hayvancılık Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı, genetik bulaşma konusunda halkı bilgilendirmelidir.

5. Genetiği değiştirilmiş Mısırın üretim ve çevreye salımı konusundaki moratoryum sürdürülmelidir.

6. Gen bulaşmasına neden olan mısır çeşitleri başta olmak üzere tüm geni değiştirilmiş mısırların ithalatı acilen durdurulmalıdır.

- 6) Çiftçi örgütleri, ziraat odaları gibi kurumlar GDO'lu ürünlerle mücadele kapsamında kendi aralarında memorandumla gitmelidirler. Gelecekte olası bir GDO tehlikesinde, gen tekniklerinden ve genetik olarak değiştirilmiş ürünlerden arındırılmış olan kurtarılmış bölgeler, ancak bu şekilde oluşturulabilir. (7)
- 7) Ulusal Biyogüvenlik Komitesi'ne başta ekoloji-çevre örgütleri olmak üzere, ziraat odaları, tarımla ilgili tüm sivil toplum kuruluşları ve tüketici örgütleri katılmalıdır.
- 8) GDO'lu tohumların ekimleriyle ilgili karşı çıkışlar ve oluşturulan memorandumlar, sadece ekolojik olarak hassas bölgelerle sınırlı olmamalıdır. (8)
- 9) Genetiği değiştirilmiş tarım ve yem ürünleri Türkiye'deki fiyatların çok çok altındadır. Bu fiyatlar Türk çiftçisi ve hayvancılık ile uğraşanlar için ekonomik açıdan çok cazip görünmektedir. Bu aldatmacanın karşısında gerekli bilgilendirmenin başta il ve ilçe tarım örgütleri olmak üzere ilgili kurumlarca kesinlikle yapılması, devletin ve sivil toplum örgütlerinin görevidir.
- 10) Ulusal Biyogüvenlik Koordinasyon Komitesi'nin çalışmaları Mart 2004'te bitiyor, ancak projenin uzatılması kuvvetle muhtemel. Bu proje çalışmaları ile hazırlanacak yasa tasarısının ilgili bakanlıklarda (Tarım, Çevre-Orman, Sağlık, vb.) görüşülüp TBMM'ye gelmesi ve yasalaşmasının en az 4-5 yıl olduğu ifade ediliyor. Bu kanunun aciliyeti ortadadır ve en kısa sürede çıkarılması gerekmektedir. GDO'lu ürünler hakkında her ülkenin kendi önlemlerini alacağı yönündeki uyarı gereği Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Genelgesi'nin 11. ve 12. Maddelerinde belirtilen yasaklamalar geçerliliğini korumalı, bu hükümlerin aksine düzenlemelere gidilmemelidir. (4, 9)
- 11)) Türk Gıda Kodeksi mevzuatında GDO'lu ürünler tanımlanmalı ve insan sağlığına zararlı olduğu için yasaklanmalıdır.
- 12) İnsan sağlığını tehdit edecek, kamu düzenini bozacak, çevre sağlığına, ekolojik sisteme ve biyolojik çeşitliliğe zarar vereceği düşünülen buluşlara patent verilmemesi, varolan patentlerin de iptal edilmesi gündeme getirilmelidir.
- 13) Genetiği değiştirilmiş tarım ve yem ürünleri için mevcut yasa, yönetmelik ve mevzuatlarımız, gümrüklerimiz, analiz için laboratuvarlarımız hazır değildir. Bu hazırlıkların bir an önce yapılması gerekmektedir.
- 14) Gen kaynakları, fosil yakıtla dayalı enerji sisteminin bitmesinden sonra 21. yüzyılın en büyük zenginliği olacaktır. Ülkemizin sahip olduğu gen kaynakları en önemli zenginliklerimizden biridir. Bu çerçevede devlet ve sivil toplum kuruluşları yerli gen kaynaklarının korunması ve ıslahı için kurumsallaşmalı, gen kaynaklarımız, yasalarla çok uluslu şirketlerin tehditlerine karşı korunmalıdır.

KAYNAKLAR

- • Mine Kışlalıoğlu, Fikret Berkes, Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi, 1999
- • John Bellamy Foster, Savunmasız Gezegen - Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi, Epos Yayınları, 2002
- • Göksel N. Demirer - Tezcan E. Abay, Küreselleşmenin Ekolojik Sonuçları, Özgür Üniversite Kitaplığı, 2000
- • Clive Ponting, Dünyanın Yeşil Tarihi - Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü, Sabancı Üniversitesi Yayını, 2000
- • Jeremy Rifkin, Biyoteknoloji Yüzyılı, Evrim Yayınevi, 1998
- • Genetik Mühendisliği, Rüya mı Kâbus mu?, Mae-Wan Ho, İş Bankası Kültür Yayınları, 2001
- • José Bové - François Dufour, Dünya Satılık Değildir, Röportaj: Gilles Luneau, İletişim Yayınları, 2001
- • José Bové - Bir Köylünün İsyanı, Röportaj: Paul Ariés - Christian Terras, Ütopya Yayınları, 2000
- • Küreselleşme Sürecinde Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Sempozyumu, 2000
- • Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Paneli, Türkiye Çevre Vakfı, 2003
- • PANUPS Pesticide Action Network Updates Service, Pesticide Action Network North America (PANNA) <http://www.panna.org>
- • AG Biotech Info Net http://www.biotech-info.net/new_era.html
- • "Health risks of genetically modified foods" The Lancet Volume 353, Number 9167, 29 May 1999
- • "Do genetically modified foods affect human health?" John Godfrey, The Lancet Correspondence Volume 355, Number 9201, 29 January 2000
- • Health Implications of Genetically Modified Foods, Professor Liam Donaldson & Sir Robert May, May 1999
(http://www.biotech-info.net/gmfoods_health_implications.pdf)
- • Bilim ve Teknik Dergisi, Mayıs 2003
- • Friends of the Earth <http://www.foeeurope.org/>
- • The True Food Network <http://www.truefoodnow.org/>
- • Genetic Engineering Action Network <http://www.geaction.org/>
- • The GE Food Alert Campaign Center <http://www.gefoodalert.org/Library/listContent.cfm>
- • The Campaign PO Box 55699 Seattle, WA 981554
<http://www.thecampaign.org/reporter.php>
- • www.greenpeace.org

NOT: Bu metinden kaynak gösterilmek kaydıyla alıntı yapılabilir. Ekoloji Hareketleri Platformu, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Deklarasyonu.

2. TÜRKİYE YEŞİL DİYALOG TOPLANTISI PROGRAMI (13 MART 2004, TAXIM HILL OTELİ, İSTANBUL)

8:30-9:30 Kayıt

9:30-09:45 Açılış

09:45-10:00 **Tanıtım I : Türkiye'de Yeşiller**

Ümit Şahin, Yeşiller - İstanbul

10:00-10:15 **Tanıtım II: Avrupa'da Yeşiller**

Arnold Cassola, Avrupa Yeşiller Partisi Genel Sekreteri - Brüksel/Belçika

10:15-10:45 **Ana Gündem Konuşması**

Anne de Boer, Yeşil Doğu-Batı Diyalogu Koordinatörü - Hollanda

10:45-11:00 **Tanıtım III: Yerel Seçimlere Katılan Adayların Tanıtımı**

Enver Avcı, Yeşiller - İstanbul

11:00-11:15 **Ara**

11:15-13:00 **Panel I: Yerel Yönetimler ve Yeşiller**

- Aysen Erdoğan (Kolaylaştırıcı) - Yeşiller-İzmir
- Bilge Contepe - Yeşiller-Bodrum
- Nazan Batmaz - Bağımsız Marmaris Belediye Başkan Adayı
- Zihni Yayla - Bağımsız Alanya Belediye Başkan Adayı
- Aynur Polat - Hilversum Kent Meclisi Üyesi-Hollanda
- Abdullah Anar - Yeşiller-Ankara

13:00-14:00 **Yemek arası**

14:00-15:30 **Panel II: Kıbrıs,Ortadoğu ve Uluslararası Politikalar**

- Ebru Özdemir (Kolaylaştırıcı) - Yeşiller-İstanbul
- Hasan Hastürer - Gazeteci
- Hüsnü Mahalli - Gazeteci
- Ender Eren - Yeşiller-İstanbul 15:30-16:00 Ara

16:00-18:00 **Panel III & Forum: Ekolojide Gündem ve Alternatifler**

- Solmaz Karabaşa (Kolaylaştırıcı) - Yeşiller-Ankara
- Lerzan Süzük - Denizli Çevre Meclisi Başkanı-Denizli
- Arca Atay - Yeşiller-Bursa
- Erdem Vardar - Greenpeace Akdeniz Teh. Atık Tic. Kamp. Sor. -İstanbul
- Kadir Dadan - Dr., Yeşiller-İstanbul
- Arif Ali Çangı - Çevre Hareketleri Avukatı, İzmir Barosu
- Çetin Göksu - Prof., ODTÜ, Ankara

18:00 **Kapanış**

14 MART 2004 PAZAR

10:00-18:00 **Yeşiller Toplantısı**

Yeşiller

Koordinasyon

İSTANBUL'DA YEŞİL ODA

İstiklal caddesi Kurabiye sokak No:13 Kat:3 (Parsifal'in üstü) Beyoğlu - İstanbul

Telefon/Faks: 212-243 83 33

E-posta: yesillerinfo@yesiller.org

İNTERNETTE

Yeşiller-İletişim Listesi

<http://groups.yahoo.com/group/yesiller-iletisim>

Üye olmak için aşağıdaki adrese boş bir e-posta atmanız yeterlidir:

yesiller-iletisim-subscribe@yahoogroups.com

www.yesiller.org
